

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HB
His

HISTORISKE EFTERRETNINGER

OM

DEN DANSKE AELEFAMILIE

ROSENSPARRE.

SAMLEDE OG UDGIVNE

AF

F. R. FRIIS.

MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN HJELMSTJERNE-ROSENKRONESKE STIFTELSE.

KJØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDEL.
BIANCO LUNOS BOGFRYKKERI VED F. S. MUHLE.

1872.

Forord.

Det er nu henved halvtredie Aarhundreder siden Familien Rosensparr uddøde. Denne Familie har aldrig været meget talrig, men dens faa Medlemmer have dog erhvervet den et uforglemmeligt og i høieste Grad hæderligt Eftermæle. — De Efterretninger om Familien, der findes i Klevenfeldts Samlinger i det kongelige Geheimearkiv, have afgivet det første Grundlag for nærværende Skrift, og hertil er føiet hvad jeg i andre Kilder har kunnet finde om denne Familie. Men det behøver neppe at bemærkes, at dette som andre Skrifter af lignende Beskaffenhed kun er at betragte som en ikke fuldført Samling. Nogle Efterretninger om Elisabeth Rosensparre og Minderne om hende i Radsted Kirke, hvoriblandt den i Tillæget aftrykte Indskrift, ere mig velvilligt meddeelte af Pastor C. A. Dons i Radsted.

Kjøbenhavn i October 1872.

F. R. Friis.

Ib Rosensparre

til Skarholt, *

Jens Ibsen, *

Hr. Ib Jensen til Skarholt,
* Ellen Grubbe.

Torben Jensen til Skarholt,
*

Karen (Anna?),
Anders Stigsen til Næs.

Ingeborg,
* Erik Nielsen Rotfelt
til Brotskov

Jens,
* Karen Bille.

Erik.

Niels.

Torben Jensen,
* Anna Saxstrup.

Birgitte,
* Hr. Holger Henriksen Ulfstand.

Jens Torbensen til Skarholt,
* Birgitte Bille, Steens D.

Gye,
* Tønne Rosengaard.

Ingred,
* Erik Jensen Urup(?).

Anna,
kom i Bosø Kloster.

Steen,
* Mette Rosenkrands til Vallø.

Anna,
Axel Urne til Søgaard.

Jens,
f. og † 1558.

Oluf,
* Elisabeth Gyldenstjerne.

Birgitte,
* Preben Gyldenstjerne.

OŮo,
† ung.

Henrik,
† ung.

Steen,
f. 1588, † 1612.

Birgitte,
* Corfitz Rud.

Elisabeth,
† Barn.

Elisabeth,
* 1. Axel Brahe til
Krenkerup.
2. Palle Rosenkrands
til Hagedsted.

Mette,
† lille.

Familien Rosensparres Vaaben er et blaat Skjold, hvori en Sølv Sparre, belagt med 3 røde Roser, og derover en Hjelm med 3 grønne Grene, hver med en rød Rosenknop. Navnet skreves i ældre Tider snart Rosenspar og snart Rosensparre.

Den første, fra hvem Slægten kan regnes, er **Ib Rosensparre**. Han skrev sig til Skarholt, eller som man forhen gjerne kaldte det, Skarolt, hvilken Gaard ligger i Skarholt Sogn i Froste Herred i Skaane, i det nuværende Malmøhus Len, og stedse forblev i Rosensparrernes Besiddelse indtil denne Slægt uddøde. — Ib Rosensparres Søn **Jens Ibsen** efterlod sig to Sønner, Hr. Ib Jensen og Torben Jensen (den ældre), der begge skreve sig til Skarholt¹.

Hr. **Ib Jensen** var 1441 ved den hellige Grav og blev der slagen til Ridder². Han var gift med Ellen Grubbe, en Datter af Niels Grubbe og Karen Bille, og havde med hende to Døttre, Karen [eller, som Nogle sige, Anna] og Ingeborg.

Torben Jensen, der kaldes »den gamle«, skrev sig ligeledes til Skarholt. Det er formodentlig ham, der nævnes i Danske Magazin I, 367 som Thorbern Jensson a wapn, blandt mange flere gode Mænd, som vare nærværende i Kallundborg ved Nytaar 1417. I Danske Magazin III, 181 nævnes Torbern Jensson som Foged paa Kallundborg 1424. Han skal være død 1435 og ligge begravet i Sorø (ifølge Paludans Beskrivelse af Kallundborg S. 31).

¹ Sofie Brahe begynder Rosensparrernes Slægttavle med Jens Jepsen og dennes Sønner Jep og Torbern. Omtrent samtidig med de to sidstnævnte og maaskee Broder til dem var Niels Jensen i »Scaroltæ a wapn«, der ved 1427 forekommer som Landsdommer i Skaane (Skånska Herregårdar, Skarhult).

² See Tillæg 1. — I Skånska Herregårdar, under Skarhult, staaer, at han var ved den hellige Grav 1401, og at hans Hustrues Navn var Anna Grubbe.

Karen Rosensparre var gift med Anders Stigsen Thott til Næss (det nuværende Trollenæs i Skaane). Ifølge Klevenfeldts Stamtavler var Anders Stigsen gift med Anna Rosensparre; men Ligstenen over Anders Stigsen og hans Hustru viser, at dennes Navn var Karen. Anders Stigsen Thott sad 1463 i Retten, da Axelsønnernes Gods erklæredes forbrudt og inddroges under Kronen. Han har neppe nogensinde været Rigsraad, men 1475 kaldes han Kongens elskelige Mand og Tjener. Han døde 1496, og Enken nogle Aar senere. Begge ligge begravne i Næss gamle Kirke. Ligstenen, som er lagt over Graven, er 10⁵/₁₂ Fod lang og 6⁵/₁₂ Fod bred. Midt paa Stenen fremstilles til Høire en Herremand, som holder et stort Slagsværd foran sig, og til Venstre en Kvinde, som holder Hænderne over hinanden paa Brystet. Over Figurerne sees to løvprydede Spidsbuer, der bæres af smalle Pilastre og nedenunder dem det Thottske og det Rosensparreske Vaaben. Ved Stenens Hjørner ere Evangelisternes Sindbilleder anbragte, og langs med dens Rand læses denne Indskrift med Minuskler: *hic . sepultus . est . honorabilis . et . nobilis . vir . andreas . stigss . armiger . de . nesgordh . anno . domini . m^occco^oxcvi^o . cum . uxore . sua . domina . katerina . que . obiit . anno domini m^o d^o 1.*

Ingeborg var gift med Erik Nielsen Rotfelt til Brotskov.

Jens Torbensen den ældre, den ældste af ovennævnte Torben Jensens 3 Sønner, var i Raadet 1465. Han var gift med Karen Bille, hvis Forældre vare Erik Bille til Solbjerg og Allingegaard og Ridder Litle Joens Datter. Med hende havde han Sønnen Torben Jensen »den yngre« og Datteren Birgitte.

Torben Jensen den yngre er uden Tvivl den »Thorben aff Scarolt«, der 1487 nævnes som Landsdommer i Skaane², og samme Aar var med at hylde Hertug Christian. Med sin Hustru Berete eller Anna Saxstrup³ havde han Sønnen Jens Torbensen den yngre, og Døttrene Gye, Ingrid og Anne.

¹ Stenen er afbildet i Klevenfeldts Værk: Nobilitas danicæ ex monumentis. Jvfr. Brunius, Skånes konsthistoria för medeltiden, 1850, S. 690—91, hvor det derimod angives, at Herremanden støtter sig paa en Stav.

² Kolderup Rosenvinge, Gamle danske Domme I, 20.

³ Paa Klevenfeldts Stamtavle over Familien Rosensparre kaldes hun Berete Saxstrup, Hr. Axel til Vraa og Karen Marchmands D.; men Berete synes senere forandret til Anna; paa sammes Stamtavle over Fam. Saxstrup kaldes hun ligeledes Anna. Paa en Stamtavle over Fam. Saxstrup, efter Michelsen,

Birgitte Jensdatter, der var Søster til Torben Jensen den yngre, blev gift med Holger Henriksen Ulfstand til Glimminge, som skal have været gift to Gange tidligere, nemlig først med Sidsel Flemming og derefter med Birgitte Saxstrup. At hans sidste Hustru var Birgitte Rosensparre, sees af en Ligsteen, som nedenfor skal omtales, og det er altsaa urigtigt, naar Claus Christoffersen Lyskander i sit Riimværk: »De Bilders, Jenses Sønners, 16 Aner«, kalder hende: Fru Ellene, Hr. Holger Henriksens, gamle Hr. Jens Torbjørnsens Datter (Jens Billes Faders Morfaders Moder). Forfatteren til det nævnte Riimværk lader hende bl. A. tale saaledes om sin Slægt og sit Fædrenehjem:

Hen neder i Skaane paa grønneste Hed,
 Mod Gedinge Bro hen i den Leed,
 Der ligger Skarholt hin bolde.
 Den Gaard haver fuld i mange Aar
 De ædel og dydelig Rosenspar
 Med mægtige Gods i Volde.
 Der boede min Fader, Hr. Jens hed han,
 Af al den Slægt den eneste Mand,
 Som fandtes i Danmarks Rige.
 Man haver det agtet, Gud veed den Sag,
 Der haver ei været nu mangen skjøn Dag
 Tre Mænd af Slægten tillige.
 Dog haver den Gud, som Altingest styr
 Bevaret og vogtet det Blod og Byrd
 Dog mangen er gangen i Grunde,
 Og haver der af, som vide er kjend
 Skænket vort Rige fin ypperlig Mænd
 Til denne nærværende Stunde.

Længere nede hedder det:

Og Lykken blev mig og mild og blid,
 Der fæsted mig i min feigerste Tid
 En Ulfstand, Her Holger hede.

kaldes hun Birgitte Saxstrup, Datter af Axel Saxstrup til Vraa og Karen Venstermand; i P. Pedersen Hies Ligpr. over Oluf Rosensparre kaldes hun Anne Saxstrup, som var Hr. Axel Saxstrups og Fru Maren Lunges Datter; i H. P. Resens Ligpr. over Birgitte Rosensparre, 1628, kaldes hun ligeledes Anna Saxstrup. I Skånske Hgd. Till. til Nr. 51, Skarhult, bemærkes, at Sofie Brahe kalder hende Bente.

Han havde før Søster med Broder min,
 Frue Berete Saxtorp baade deilig og fin,
 Det lavedes saa udi Lede.
 Hun faldt hannem fra og døde hen,
 Min Broder han gav mig hannem igjen,
 Det Svogerskab evigt at blive. (etc.)¹

Birgitte Jensdatter var paa sin Mands Vegne tilstede ved en Sag, som førtes ved Aalborg Landsting 1472. Holger Ulfstand, der nævnes som Rigsraad 1477, døde 1485 og ligger begravet i Vallby Kirke (Glimminges Sognekirke). Midt paa Gravstenen, der er af graahvidt Marmor, er han fremstillet i naturlig Størrelse med fuld Rustning, holdende i sin høire Haand sit eget og i sin venstre sin Frues, Birgitte Rosensparres Vaaben. Hans Rustning prydes med Axelroser og spidse Knæbukler, Vaabenskjoldene med Hjelme og Bladornamenter. Paa en smal Kolonne ved hver Side hviler en lav Spidsbue, som paa Undersiden er forsiret med 10 smaae Rundbuer og ovenpaa med 6 tredobbelte Blade, samt paa Toppunktet med en Knop eller saakaldet Korsblomst. Ved Stenens Hjørner sees Evangelisternes Sindbilleder med Sprogbaand i sirlige Indfatninger. Enhver af disse Indfatninger dannes af 4 udadgaaende Halvcirkler, som forenes med udstaaende Spindsvinkler. Langs med Stenens Kanter læses denne Indskrift: *Anno domini mcdlxxxv obiit nobilis vir holgerus henrici qui fuit hic sepultus cum uxore sua domina birgita requiescant in pace amen.* Saavel Figurerne som Ornamenterne ere halvtophøiede og i reen middelalderlig Stil.² — Enken Birgitte

¹ At Lyskander er Forfatter til dette Rimværk, har H. F. Rørdam paaviist (see hans Skrift: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, samt hans Bog om danske Skribenter, S. 30 flg.). De anførte Prøver ere tagne af Lyskanders eget Haandskrift (i det kgl. Bibl., Thottske Saml. 1095 fol.) og afvige noget fra det Tilsvarende i den senere Bearbejdelse, der er trykt med følgende Titel: »Herr Jens Billes Slægt-Register, sammenskrevet af hans Datter, Jomfru Birgitte Bille.« Kjøbenhavn 1722. 8vo.

² Brunius, Skånes konsthistoria för medeltiden, S. 687. — Holger Henriksens Søn, Jens Ulfstand, forlenedes 1492 med Gulland, blev senere Rigsraad og benyttedes i flere vigtige Statssendelser. Under den Krig, som Lybek 1509 begyndte mod Danmark, udrustede han en Mængde Kaperskibe, hvormed han tilføiede Fjenden stor Skade og samlede sig store Rigdomme. Han stod i stor Yndest hos Kong Hans, der hædrede ham med en meget smigrende Skrivelse og engang besøgte ham paa Glimminge. Han grundlagde det mærkelige Glimminge Steenhuus 1499 og døde 1523. Indskriften paa hans Gravsteen, i Vallby Kirke, er følgende:

Rosensparre skjødede 1486 noget Gods til en Kirke i Skaane, men naar hun døde, vides ikke.

Jens Torbensen den yngre til Skarholt, ovennævnte Torben Jensens Søn, er den første af Familien, om hvem nogenlunde udførligere Efterretninger haves. Aar 1513, die Sancti Stephani inventionis, fik han Forleningsbrev for de Tjenester, han havde gjort og fremdeles skulde gjøre, paa Kronens By Gørstinge By og Gørstinge Mølle (i Alsted Herred, Sorø Amt), med alle rette Tilliggelse, at have osv. indtil H. M. ham anderledes med Kronens Len forseer, kvit og fri for al Afgift, undtagen den Gaard og hvis anden Rettighed, som Jørgen Staldmester haver den gamle Konges Brev paa udi for^{no} By. Det skal han nyde efter hans Brevs Lydelse osv. Dog vil Kongen selv til Kjøbenhavns Slot lade bruge Brasenfisket, som det pleier Sædvane at være. Datum in castro Haffniæ die Sancti Stephani inventionis (3. August) 1513.¹

1514, St. Benedicti Abbatis Dag (21. Marts) udgik en Befaling til Ove Knudsen og Jens Torbernsen om at udføre en Dom, hvorved Hr. Henrik Krummedige tildømmss Mogenstrup Gaard og Gods.²

1518, den 3. Juni fik han Forleningsbrev ad gratiam paa Laholms Len, Laholms By og Aarstede Herred, uden Afgift, dog saaledes, at han deraf skulde holde 13 Karle.³

1518 fik han Kvittants paa 11 Mark, som han havde givet paa Regnskab af Halmstad Herred⁴. 1519 fik han Kvittants for hvad han havde oppebaaret af Halmstad Herred og flere Herreder⁵. 1520 fik han Kvittants for 268 Mark 4 β 2 Alb., som han havde oppebaaret for Fetaille, der var solgt af Halmstad, samt for at have gjort Rede og Regnskab for alt hvad han havde solgt af Herredet⁶. 1524 blev Jens Torbensen forlenet med Halmstad Herred i Sønder Halland, mod »at give deraf rede Penge for Halvdelen vist Rente, som løber 173 Mark 8 β , og da regnet 1 Td. Byg for 12 β , en Td. Havre for

*hic dominus miles jens holgerssen requiescit
strenuus et miles qui de glemminge recessit
mortuus in festo dorothee mane in festo
m d bis denis anno domini quoque trino 1523.*

(Brunius, Skånes konsthistoria för medeltiden, S. 688; jvf. Hofman, Efterretn. om d. Adelsmænd, III, 392—93.)

¹ Suhms Samlinger 2 B. 1 H. S. 110—11.

² Dok. i Geh. Arkivet. — Jvf. Danske Magazin 3 R. 2 B. S. 135 fg.

³ Suhms nye Samlinger II, 144 b. — Under 9. Marts 1520 nævnes Hr. Holger Gregersen som Embedsmand paa Lagholm (anf. St. II, 171 b).

⁴ Suhms nye Samlinger II, 144 b. ⁵ Anf. St. 158 b. ⁶ Anf. St. 171 b.

4 β , en Td. Smør 10 \mathcal{L} , en Ko 2 $\frac{1}{2}$ \mathcal{L} , en Galt 2 \mathcal{L} , en Gaas 1 β , 2 Høns 1 β , 1 Skp. Meel 2 β , og skal han dertil give os Halvdelen Sagefald og Gjæsteri.« Hafnia Torsdagen efter St. Laurenti Martyrs Dag (11. August) 1524. Ifølge en senere Bestemmelse skulde han beholde Lenet i 6 Aar¹.

1520, Dominica lætare (18. Marts) fik Jens Torbernsen Brev pro servitio facto et faciendo, at om han overlever Hr. Aage Andersen, da maa han til sig indløse Frosteherred for den Sum Guld og Penge, som det staaer i Pant for og beholde det som et frit brugeligt Pant med kongelig Rente og Rettighed, indtil Kongen indløser det af ham eller hans Arvinger². 1521, fik han Kvittants for Aaret 1520 paa 100 Mark, »som han af Froste Herred aarlig pligtig er ud at give«, og 1522 fik han en lignende Kvittants for det foregaaende Aars Afgift³. 1526, St. Nicolai Dag (6. Decbr.) fik han Brev paa at maatte beholde Froste Herred uindløst i 6 Aar, undtagen hvis Kongen selv vilde indløse det til sit Fadebuur⁴. Henved et Par Aar senere skrives: »Jens Skarolt fik Brev at han skal nyde hans Pant Froste Herred uafløst udi 6 Aar efter dette Brevs Dato, dog han skal gjøre slig Tyngge [der]af, som han her til des [der]af givet haver, efter hans Pantebrevs Lydelse, og naar for^{ne} sex Aar ere forgangne, da skal for^{ne} Jens Scharolt og hans Arvinger nyde og bruge samme Pant til saa længe det bliver hannem eller hans Arvinger afløst af Kgl. Maj. eller efterkommende Konger i Danmark for den Sum, hans Pantebrev udviser. Dat. feria tertia proxima post festum St. Canuti regis Anno 1528« (14. Juli)⁵.

1529, St. Marci Dag (25. April) var han med at anstille en vidtløftig Undersøgelse angaaende en Strid imellem Hans Skovgaard og Erkebisp Aage Sparre.

Jens Torbernsens Hustru Birgitte Bille var en Datter af Steen Bille Basse til Søholm og Allinge og dennes anden Hustru Margrethe Rønnoy; hun var Søster til Torbern Bille, der var Erkebiskop i

¹ Reg. o. a. L. 3,302 v. — Efter Datoen følger denne Bemærkning: »Item haver min Herres Naade undt forsk^{ne} Jens Torbiørnsen Halmstedherred in præscripta forma sex samfelde Aar efter dette Brevs Datum, regnedes Aar efter 1525 Løverdagen næst efter St. Laurentii Martyrs Dag« (12. Aug.) — St. Martini Dag 1526 (11. November) og ligeledes 1528 Sabbato prox. post festum divis. Apost. (18. Juli) fik Hr. Holger Gregersen Brev om at erholde Halmstad Herred, naar Jens Torbensens Forleningstid derpaa var udløben.

² Suhms nye Samlinger II, 173 b. ³ Anf. St. 179 b og 186 b.

⁴ Regist. o. a. L. 3,331. ⁵ Reg. o. a. L. 3,337.

Lund¹. Jens Torbernsen døde 1530 før Juul, efter en langvarig Sygdom. Dette skriver Fru Anne Rud 1531 Løverdagen næst for St. Povels Dag (21. Januar) til Eske Bille og beder ham gjøre sig Umage for Froste Herred, siden hun ikke veed, at Fru Birgitte, Jens Torbernsens Enke, har enten Livsbrev eller Tidsbrev derpaa, og siden det dog ikke var sandsynligt, at Enken ret længe vilde faae Lov til at beholde Lenet². Dette sidste blev heller ikke Tilfældet. Ved et Brev, dateret Hafniæ quarta feria post dominicam palmarum (27. Marts) A. 1532 fik nemlig Hr. Axel Brahe, Ridder, Tilladelse til, mod Torben Billes, Degn i Lunde, hans Kwittering, at indløse Froste Herred i Skaane af Jens Torbernsens Arvinger for 500 vægtige rhinske Gylden i Guld og 1500 Mark danske Penge, som samme Herred stod i Pant for³.

Ifølge Klevenfeldts Stamtavle havde Jens Torbensen og hans Hustru kun en Søn og en Datter, men hermed stemmer det ikke, at Fru Birgitte paa Ligstenen afbildes og omtales i Forening med 2 Sønner og 1 Datter. Hun døde den 21. Juni 1553 og ligger begravet i Skarholt Kirke. Ligstenen over hendes Grav bestaaer af graaagtigt Marmor og er $7\frac{1}{6}$ Fod lang og $4\frac{1}{3}$ Fod bred. Paa Stenen er afbildet en Kvinde med to Drengene ved sin høire og en Pige ved sin venstre Side. Figurerne, som staae paa et Fodstykke, omgives af 2 Pilastre, der bære et Bjælkeværk med 4 Vaabener. Paa Fodstykket læses følgende Indskrift med fordybede danske Bogstaver: *her ligger salig met gud fruu Berethe Jens Tornbernsens tiil Scharolt som var her Stend Bildes datter med tuende hendis sønner oc en datter och kallede gud almicteste henæ paa Skarolt then onsdag nest fore sancte Hans Baptiste dag Anno domini . MD.liiii. Gud unde thennem then euige glede och os alle samenn Amen*⁴.

Steen Rosensparre til Skarholt, ovennævnte Jens Torbensens Søn, er født den 7. September 1523, men om hans Ungdom og Opdragelse vides iøvrigt intet. Foruden Skarholt, som havde tilhørt hans

¹ I en Fortegnelse, uden Dato og Underskrift, over dem, som havde Forleninger af Lunde Domkirke, nævnes Fru Berite paa Skarholt, 11 Gaarde, som kaldes «Katzellose» Len (Geh. Arkivet).

² Brevet er trykt i Vedel Simonsens Efterretninger om de danske Ruder, I, 215—17.

³ Regist. o. a. L. 3, 375 v. — Hr. Axel Brahe havde allerede St. Olai Konges Dag 1530 faaet Brev om at maatte indløse Froste Herred naar Jens Torbensens Pantetid var udløben.

⁴ Brunius, Konstanteckningar under en resa år 1849, S. 747.

Forfædre, kom han ogsaa senere i Besiddelse af Vestervallø eller den ene Halvdeel af Vallø Gaard og Gods i Sjælland, nemlig da han 1551 eller 1552 blev gift med Fru Mette Rosenkrands, en Datter af Oluf Nielsen Rosenkrands til Vallø og Fru Ida Munk til Totterupholm (det nuværende Rosendal i Faxe Herred og Sogn). Da Oluf Rosenkrands døde 1545, blev nemlig Vallø Hovedgaard med Jorder, Bygninger og alt Tilliggende deelt imellem hans to Døttre Birgitte og Mette, saaledes at den ældste, Birgitte, fik Østervallø med den østlige Deel af Borggaarden, medens Mette fik Vestervallø.

I Aaret 1552 blev Steen Rosensparre Hovedsmand paa Kallundborg Slot, hvorefter samme Aar Onsdagen efter vor Frue Dag visitationis (6. Juli) udgik et Brev til Kronens Bønder og Tjenere i Lenet. I dette Brev befaler Kongen dem »at svare fornævnte Steen Rosensparre, gjørende og givende ham og ingen Anden eders aarlige Landgilde, Gjæsteri, Sagefald, Gaardfæstning, Ægt, Arbeide og al anden Rente og Rettighed, som I os og Kronen pleie og pligtige ere at gjøre og give og I af Arilds Tid gjort og givet haver« (etc.)¹. Landgildet var dog af en tidligere Lensmand blevet forhøiet for nogle af Bønderne i Kallundborg Len, og til Steen Rosensparre blev der derfor Fastelavns Søndag (12. Februar) 1553 fra Nyborg udstedt et Brev, hvori det hedder: »Viid, at som du nu har ladet granske og forfare Glostrups Eiendom, om den er god for sin Skyld og Landgilde eller ei, og du skikker til os et Beviisning derpaa lydendes, at forⁿe Glostrups Bymænd ikke have Fyldest for det Landgilde, de ere satte for, dog bemelder ikke samme Beviisning hvad de give til Landgilde og ikke heller hvad Eiendom hver haver at bruge; thi bede vi dig og ville, at du med det allerførste lader Oldinge komme derpaa og granske og forfare hvad Eiendom hver haver at bruge for sin Landgilde, desligeste hvor meget hver kan give deraf til Landgilde udi forⁿe Glostrup, og hvis samme Oldinge derom granskendes og forfarendes vorder, at du det tager beskrevet«². I et følgende Brev til Steen Rosensparre, dateret Nyborg Palme Søndag 26. Marts) 1553, skrives: »Viid, at som du lader give os tilkjende, hvorledes at du har faaet vor Skrivelse, at du skulde tiltage 13 Oldinge og lade granske og forfare hvad Eiendom vore Undersaatter i Glostrup By udi Kallingborg Len havde at bruge, og om de havde saa megen Eiendom at bruge, at de kunde give det paasatte Land-

¹ Registre over alle Lande 5, 259.

² Tegnelser over alle Lande IV, 213 v.

gilde ud, som Knud Gyldenstjerne¹ dem med forhøiet havde, da forfære vi af det Vidne, som for^{ne} 13 Oldinge have givet, at der er hver Bonde udi Glostrup sat for $\frac{1}{2}$ Pund Korn og 2 Skpr. Havre for høit« etc. Steen Rosensparre havde begjæret at vide hvorledes han yderligere skulde forholde sig i denne Sag, og i Brevet erklærer Kongen sig tilfreds med, at Bønderne blive forskaanede for det Landgilde, for hvilket de vare satte for høit². Samme Aar udstedte Kongen en Befaling, dateret Fillitzløef St. Bartholomæi Apostoli Dag (24. August) til Mogens Gaadske, Peder Rud, Erik Madsen til Birchinge og Jørgen Naffuel, om, i Forbindelse med Lensmanden Steen Rosensparre, som »ydermere al Leiligheden derom berette kan«, at begive sig til de Byer i Kallundborg Len, hvis Beboere havde beklaget sig over at være for høit ansatte i Landgilde, og sætte Bønderne »for sligt Landgilde som de taale kunde, samt til Kongen indgive et klart Register over hvad de bleve satte for«³.

Kallundborg Slot havde allerede i en lang Aarrække været benyttet som Statsfængsel for vigtige Statsfanger, og dette blev ogsaa fremdeles Tilfældet. En af de betydeligste opholdt sig her netop medens Steen Rosensparre var Befalingsmand paa Slottet, nemlig den afsatte Kong Christiern den Anden.

De store Forandringer, som denne Konge vilde have indført, vise tydeligt nok, at han i mange Henseender var langt forud for sin Tid, men de vare for gjennemgribende og kom for pludseligt. Han gik frem med altfor stor Heflighed, og da han især stræbte at hæve de ringere Stænder paa Adelens Bekostning, blev de mægtige Adelsmænd efterhaanden hans afsagte Fjender. I Aaret 1523 op-sagde den jydsk Adel ham Huldskab og Troskab, og kort efter forlod han Landet med sin Familie, for at søge Hjælp i Udlandet. Da han i Juli 1532 vendte tilbage til Danmark, for at underhandle med sin Farbroder, Kong Frederik den Første, brød denne det ham givne Leide og lod Kong Christiern føre som Fange til Sønderborg Slot. Her holdtes han nu i henved 17 Aar i et strængt Fængsel; men nogle Aar efter at Christian den Tredie havde bestøget Thronen blev det efter endeel Underhandlinger bestemt, at Christiern den Andens Fængsel skulde formildes og at han skulde føres til Kallundborg Slot, hvortil han dog først kan være ankommen i Aaret

¹ Var ifølge Paludans Beskrivelse af Kallundborg, S. 32, Lensmand her fra 1536 indtil han afløstes af Jochim Bech, efter hvem fulgte Steen Rosensparre.

² Tegn. o. a. L. IV, 241.

³ Regist. o. a. L. VI, 12.

1550¹. Kong Christierns Ophold paa Kallundborg havde neppe Udseende af et Fangenskab. Indtægterne af Kallundborgs og Sæbygaards Amter vare ham tillagte, hans daglige Liv var indrettet paa fyrstelig Viis og en halv Snees Adelsmænd udgjorde hans Hof og Omgangskreds. Blandt disse nævnes Arild Ugerup, Jørgen Marsviin, Jørgen Rud og Eskil Gøye, der den 17. Januar 1551 bleve skikkede til den daværende Befalingsmand paa Kallundborg Slot, Knud Pedersen (Gyldenstjerne), for at tage Vare paa Kong Christiern². Men de maa kort efter være blevne afløste, og det endda af en temmelig latterlig Grund. Tirsdagen næst efter Jubilate 1551 (21. April) skriver nemlig Johan Friis til Hr. Eske Bilde: »om de, som skulle vare paa Konning Christiern, ville I tænke paa nogle; thi jeg befrygter mig, at det vil gjøres Behov, da jeg haver læst udi en Praktik, at en stor Herre, som længe haver været fangen, skal dette Aar komme løs og andre udi hans Sted« etc.³. Christiern havde endog Frihed til at jage, og Kong Christian den Tredie besøgte ham engang paa Kallundborg Slot, og stod i et venskabeligt Forhold til ham, men turde dog ikke ganske frigive ham. I det Dokument, hvorved Kallundborg Slot og Len tilsagdes Kong Christiern, var der tillige blevet tilstaaet ham en særskilt Sum til Uddeling iblandt de Fattige. Dette sees af en kgl. Befaling, som 1554 blev sendt til Steen Rosensparre, Høvedsmand paa Kallundborg Slot, og hvori det bl. A. hedder: »Og som samme Skrift bemelder, at Konning Christiern er begjerendes de 300 Mark Lübs, som os elskelige Johan Friis til Hesselager og Hr. Johan Rantzov, Ridder, hannem tilsagde, paa vort Slot Sønderborg, til at give fattige Folk, da ere vi tilfreds, at du udlægger 300 Mark Lübs til fattige Folk efter Hans Kjærligheds Begjering⁴.

1553, Fredagen næst efter Quasimodogeniti Søndag (14. April) skrev Steen Rosensparre til Jakob Skotte, Raadmand i Skjelskør, hvem han kalder sin »sønderlig gode Ven«, for at forhøre om denne efter Løfte kunde forskaffe ham 150 rhinske Guldgylde til Bytte

¹ I Behrmanns Christian den Andens Fængsels og Befrielses Historie findes nemlig S. 180—82 aftrykt et Brev, som er underskrevet af Christiern den Anden paa Sønderborg Slot den 31. December 1549.

² Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 33, efter Tegn. o. a. L.

³ Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 34, efter Dipl. Lang.; jvf. Behrmann Chr. II. Fængsels Hist. 184—85.

⁴ Danske Magazin IV, 88. — Jvf. et Brev til Steen Rosensparre, 16. Juni 1554, i Hist. Tidsskr. IV, 667—68.

mod Dalere, og om han kunde erholde disse Gylden til Roskilde Marked i det seneste¹.

Den 11. Januar 1559 fik Peder Rud til Vognserup, Jørgen Nagel, Jørgen Valkendorf og Hans Lauridsen Kongens Brev fra Koldinghuus om at give sig ind paa Kallundborg Slot og der at blive beliggende i Slotsloven til saa længe Kongen anderledes derom tilsigende vorder, og at rette sig efter hvad Steen Rosenspar, Embedsmand sammesteds, dem tilsigende vorder². Kong Christian den Tredie døde paa Koldinghuus den 1. Januar 1559, og da Christiern den Anden erfarede Dødsfaldet, blev han meget bevæget derved og ønskede, at han heller ikke selv maatte have lang Tid tilbage. Hans Ønske blev opfyldt, og allerede den 25. Januar s. A. hensov han paa Kallundborg Slot, 78 Aar gammel. Den paafølgende 7. Februar fik den ovennævnte Peder Rud Kongens Brev fra Kolding om at skulle blive beliggende paa Kallundborg Slot og med Høvedsmændene og Knægtene sammesteds have flittig Opseende med Alting til saa længe han fanger videre Besked, hvorimod Jørgen Nagel og Jørgen Valkendorf fik Befaling at følge Kong Christiern den Andens Lig til Nyborg, hvorfra det senere blev ført til Graabrødrekirken i Odense.

Ved et Brev, dateret Aarhus den 17. Marts 1559, fik Steen Rosensparre Forlening paa Bosio Kloster i Skaane, efter Hr. Hans Barnekov, og i Brevet paalægges det ham bl. A. at forsørge de der-værende Klosterjmfruer efter den Skik, som Christian den Tredie derpaa gjort haver³. Samme Dag fik Fru Mette Oxe, Hans Barnekovs Efterleverske, Brev om strax at overlevere Bosio Kloster med Inventarium, Jordebøger, Breve, Register og andet hvad dertil hørte, til Steen Rosensparre⁴. Den 8. September s. A. fik Steen Rosensparre, Embedsmand paa Kallundborg Slot, Kongens Brev (fra Vordingborg) paa Kronetienden af alle Bønder under Bosio Kloster⁵.

Den 16. Juni 1560 fik han Forleningsbrev paa saa meget af Bosio Klosters Gods, som var tilbage efter det Mageskifte, Kongen havde gjort med Fru Thale Ulfstand, Paul Laxmands Enke. Ved Brevet paalægges det ham at underholde Klosterjmfruerne indtil de ifølge en tagen Bestemmelse kunde blive forflyttede til St. Peders Kloster i Lund⁶. Den paafølgende 22. Juli udgik Kongens Brev til

¹ Original i det kgl. Bibl. Danske Adelsmænds Breve Fasc. 54.

² Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 133.

³ Reg. o. a. L. 7, 395 v. fg.

⁴ Tegn. o. a. L. VI, 46 v.

⁵ Reg. o. a. L. 7, 403.

⁶ Reg. o. a. L. 7, 425 v. fg.

Priorinden, Mette, i Bosio Kloster, om at det var befalet Steen Rosensparre, Embedsmand paa Kallundborg Slot, at annamme og tilstille Kongen alle Bosio Klosters Klenodier, Guld og Sølv, samt at give hende og de andre Klosterjomfruer hver 10 Lod Sølv¹. Den 15. August 1560 fik Axel Viffert Kongens Brev om, at han af Steen Rosensparre skulde modtage de i dennes Besiddelse værende Bosio Klosters Inventarier². Det er formodentlig disse Klenodier m. m. for hvilke Steen Rosensparre fik Kvittants den 19. Mai 1562³. Bosio Kloster var saaledes nu aldeles ophævet. — S. A. foretoges et Mageskifte mellem Steen Rosensparre og Fru Sidsel Ulfstand. — Den 3. Februar 1561 udgik Kongens Brev til Kapitlet i Lund om, at skjøndt de Aar næsten vare forløbne, i hvilke Steen Rosensparre skulde have den Lunds Domkirke tilhørende By Agerup i Forlening, maatte han dog fremdeles beholde denne Forlening⁴. Den 30. December 1561 blev der skrevet til Steen Rosensparre, at han i sit Len skulde lade bage 50 Læster godt »Kaffringe« Brød samt lade male 5 Læster rene Byggryn, til Orlogsskibenes Behov⁵. Den 30. November 1562 udgik Kongens Brev til Landsdommeren i Skaane, Jørgen Thidemand, angaaende en Tvist imellem Steen Rosensparre, Rigsraad og Embedsmand paa Kallundborg Slot, og Fru Thale Ulfstand, Poul Laxmands Enke, om Aalefiskeriet i Ringsjøen ved Bosio Kloster⁶.

I Aaret 1562 lod Steen Rosensparre paa Familiens gamle Herresæde Skarholt opføre eller fuldføre en anseelig Hovedbygning med et stort rundt Taarn, omtrent saaledes som den endnu staaer. Ved Porten læses endnu følgende Indskrift herom: *Anno. Dni. mdlxii. lod Sten Skarolt. som kallis Rosenspar. bygge thette hus. Gud unde hannom meth höstru oc börn saa ad bygge och boo. attij til samen maa hafue then ewige roo*⁷.

1562 var Steen Rosensparre med at gaae i Borgen for Christoffer Urne, for at denne kunde blive løsladt af sit Fængsel. Christoffer Urne til Rygaard (i Fyen) var en Søstersøn til Sjællands sidste katholske Biskop Joakim Rønnev. Denne sad flere Aar i Fængsel efter sin Afsættelse 1536, og han døde 1544, da det endelig var blevet afgjort, at han skulde sættes paa fri Fod. Christoffer Urne

¹ Uddrag i Tegn. o. a. L. VI, 300 v.

² Tegn. o. a. L. VI, 314.

³ See Tillæg 2.

⁴ Tegn. o. a. L. VI, 396.

⁵ Tegn. o. a. L. VI, 375. Lignende Befalinger udgik til flere Lensmænd.

⁶ Tegn. o. a. L. VII, 256.

⁷ Brunius, Konstanteckningar under en resa år 1849, S. 743.

tog sig hans Død saa nær, at han endog fremkom med den taabelige Beskyldning, at Christian den Tredie og Kansler Johan Friis havde taget ham af Dage ved Gift, og udstødte den Trusel, at der desaarsag skulde »gaae Ild og rød Lue over Danmark«. Rigsraadet dømte ham nu 1549 til at være en »udru og æreløs Mand« og til for sin Trusel »at holdes udi Hægte og god Forvaring«, for at han ei skulde foretage sig Noget til Skade for Kongen eller dennes Riger og Undersaatter. Han sad i Fængsel i 13 Aar og kom først ud 1562, da han havde lovet »at være Kongen huld og tro og ikke lade sig finde anderledes hemmelig eller aabenbar end som en Adelsmand og tro og lydig Undersaat i alle Maader burde at gjøre«. Adskillige af hans Standsfæller og Paarørende, som Eiler Rønnoy til Hvidkilde, Steen Rosensparre til Skarholt, Christoffer Ulfeld til Jershave, Henning Qvitzov til Sandager o. fl. gave det skriftlige Løfte, at de, hvis Christoffer Urne ikke holdt sig dette efterrettelig saa fuldkommen som han burde, skulde bøde 10,000 Jokumsdalere. Men det var umuligt for den urolige Mand at leve i Stilhed og bl. A. mødte han engang paa Viborg Landsting og beskyldte den ene af Landsdommerne, Axel Juel til Villestrup, for at have grebet ham uærligt, og udfordrede desuden Axel Juel til Duel, da denne forsvarede sig med, at han havde handlet efter Kongens Befaling. For denne Færd, som stred imod den udstedte Forpligtelse, indstævnedes nu Christoffer Urnes Forlovere og dømtes 1564 til at betale de 10,000 Rdl.¹.

Den 7. Juni 1563 fik Steen Rosensparre Kongens Brev paa alt Kronens Gods, som laae til Bosjø Kloster og ikke var for Magelaug afbændet, »som han nu selv i Væрге haver«, med al sin Rente og rette Tilliggelse, dog saaledes, at naar han reiser i Kongens Ærinde, »da skal han derfor aldeles ingen Tæring eller Bekostning os tilskrive i nogen Maade«². Den 27. Juli 1563 fik han af Kongen et Pantebrev paa endeel af Bosjø Klosters Gods, for Guld, Sølv og Penge, hvormed han havde forstrakt Kongen³. Den 24. August s. A. fik han atter et Pantebrev, ifølge hvilket Kongen erkjender »af ret vitterlig Gjæld skyldig at være os elskl. Steen Rosensparre til Skarolt, 300 gode møntede og uforfalskede Jochimsdalere, som han os til vort og Rigens Behov laant og med forstrakt haver, for

¹ Dommen findes i Kolderup Rosenvinges gl. d. Domme III, 13 fg. Jfr. Texten til danske Herregaarde, Nørlund.

² Reg. o. a. L. 8, 513.

³ See Tillæg 3.

hvilke 300 Dl. vi i Pant og Forvaring sætte for^{ne} Steen Rosensparre vort og Kronens Len Strø Len i vort Land Skaane udi Froste Herred udi Strø Sogn og By liggendes, som er 13 Gaarde og skyldte tilsammen 15 Mark 3 β , 11 Gjæs, 22 Høns, 13 Tdr. Havre og $4\frac{1}{2}$ Mark Gjæsteri«. Han skulde beholde det som et frit Pant, indtil det blev afløst¹.

Under den nordiske Syvaarskrig (1563—70) blev Kallundborg Slot atter benyttet som Statsfængsel, bl. A. for 3 fangne svenske Rigmaader. Herom haves følgende Brevuddrag, dateret Halmstad den 30. September 1563: »Steen Rosensparre fik Brev, at Kgl. Maj. skikker til ham igjen Hr. Steen Eriksen, Hr. Gabriel Christensen og Hr. Jørgen Fincke, som paa Kallundborg skulle blive beliggendes, at han annammer dennem der ind paa Slottet og forskaffer dem Værelse og Underholdning, efter som de der tilforn havt have, og at han med alting lader have god flittig Agt og Opseende, som han veed Kgl. Maj. Magt paaligger«². Ved et Brev til Steen Rosensparre af 26. October s. A. tillod Kongen, at de tre svenske Herrer maatte gaae og ride udenfor Slottet; men i Brevet herom bemærkes: »dog at I selv med eders Tjener følger dennem og er der hos tilstede«³.

Fra Kallundborg Slot sendte Steen Rosensparre den 18. October 1563 et Brev til Statholderen i Kjøbenhavn, Mogens Gyldenstjerne, angaaende Fetaille m. m., som skulde sendes til Leiren⁴; men det følgende Aar kom han selv til umiddelbart at gjøre Tjeneste i Felten. Den 10. Juli 1564 fik nemlig Hr. Jørgen Lykke, Hr. Lauge Brade, Peder Bille og Steen Rosensparre »Kongens aabne Brev at skulle være Kommissarier udi Krigen«. De skulde i Kongens Sted følge Feltøverst, »den ædle og velbyrdige Hr. Gynther, Greve til Schwartzburg«, hjælpe og raade ham og deeltage i Opsynet over Krigsfolket, samt endelig sørge for Hærens Forsyning med Proviant og andre Krigsfornödenheder⁵. Fra Felten har Steen Rosensparre rimeligviis skrevet flere Breve til sine Slægtninge og Venner, men af disse Breve kjendes nu kun et eneste, som han den 1. October 1564 skrev til sin Bedstemoder, Fru Ida Munk, og hvori han fortæller om Begivenhederne ved Rønneby⁶. — Den 20. October 1565

¹ Original paa Pergament i Geheimearkivet. — Der findes ogsaa et Strø Sogn i Onsiø Herred.

² Tegn. o. a. L. VII, 551. ³ Tegn. o. a. L. VII, 552 v. ⁴ See Tillæg 4.

⁵ Tegn. o. a. L. VIII, 64. — Samme Dag blev Hr. Niels Truidsen Ulstand beskikket til Tøimester paa Toget imod de Svenske (anf. St.).

⁶ See Tillæg 5.

udstedtes et Brev til de to Kommissarier Peder Bille og Steen Rosensparre, hvori det hedder: »Viid, at vi forfare, at Fjenderne have spoleret og afbrændt og nedrevet nogle Kirker der udi Halland, og [at vi] ere befrygtendes, at naar vore Folk drager der af igjen, tager Fjenderne Klokkerne bort og bruger dennem til Skøt og andet deres Gavn. Thi bede vi eder og ville, at I ville lade handle med Almuen, at vi maatte bekomme saa mange Klokker, som i de øde Kirker findes«. De gamle Klokker, som saaledes beholdtes, skulde sendes til Kjøbenhavn, og naar der blev Rolighed i Landet, skulde Indbyggerne faae den fornødne Hjælp, saa at Kirkerne kunde blive gjenopbyggede og forsynede med Klokker og andet Tilbehør¹.

Men det var netop paa den sidstnævnte Dag, at Steen Rosensparre fandt Heltedøden i Slaget paa Astor Hede, eller, som det i Almindelighed kaldes, Slaget ved Svarteraa, hvor Johan Rantzov vandt en betydelig om end dyrtkjøbt Seir. I Nærheden af det Sted, hvor Steen Rosensparre faldt, ved Landsbyen Køinge, reistes der senere et Steenmonument, hvorpaa var udhugget en Løve og Rosensparrerens Vaaben, samt følgende Indskrift paa Latin og Tydsk: *Den ædle og velbyrdige Steen Rosensparre til Skarholt, Danmarks Riges Raad og Kgl. Majs. Kommissarius, efter at han mandeligen og ridderligen og med Seiervinding havde stridt mod Rigets Fjender, blev her paa dette Sted nedlagt og lod sit Liv og sit Blod for sit Fædreland den 20. October 1565, der han var 42 Aar gammel*². Liget blev ført til Skarholt, for at begraves i Stedets Sognekirke. Fru Mette Rosenkrands ønskede, at Sognepræsten ved Nikolai Kirke i Kjøbenhavn, M. Jakob Nielsen, skulde komme over og holde Ligprædikenen, men hun fandt det ikke fornødent at spørge Stiftets Biskop Tyge Asmundsen eller Stedets Sognepræst om deres Samtykke. Jakob Nielsen var yndet baade ved Hove og iblandt Adelen, han havde ofte upaatalt forrettet Tjeneste ved adelige Bryllupper og Begravelser snart i en og snart i en anden af Kjøbenhavns Kirker, og han fandt heller ingen Betænkelighed ved at drage til Skaane, for at holde en Ligprædiken, især da han af Rigsraad Peder Bille havde erholdt et aabent beseglet Brev, hvori denne lovede at paa-tage sig Ansvar. Han kom altsaa til Skarholt Kirke og holdt Ligprædikenen, uagte! Bispen, der havde faaet Underretning om Sagen,

¹ Tegn. o. a. L. VIII, 421 v.

² Denne Indskrift anføres i Arent Berentsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed I, 82.

havde ladet to Præster møde, for at nedlægge Forbud imod, at han gjorde nogen Tjeneste. Men kort efter indgav Biskoppen en Klage til Kongen over M. Jakob Nielsens Adfærd, og heraf opstod en Sag, som endte med, at Kongen gav M. Jakob Nielsen en skarp Irettesættelse og udstedte strænge Forbud imod, at Præsterne gjorde Tjeneste udenfor deres eget Sognekald¹.

Steen Rosensparre blev begravet i Skarholt Kirke, i Nærheden af Alteret. Stenen, som ligger over Graven, er af graaagtig Marmor, 9 $\frac{1}{2}$ Fod lang og 5 $\frac{1}{2}$ Fod bred. Paa Stenen sees til Høire en Mand i fuld Rustning, støttende sig til et Sværd, til Venstre en Kvinde med korslagte Arme og siid Dragt. Disse Ægtefolk staae paa et aflangt firkantet Fodstykke og omgives af to Pilastre under et Bjælkeværk. Pilastrene have Baser og Kapitæler og paa ethvert af dem sees 6 spidse Skjolde. Paa en Rundbue, som indtager Midten af Bjælkeværket, sidder Christus, som træder paa Jordkloden og udstrækker sine Arme; nedenunder ham sidder til Høire en Mand og til Venstre en Kvinde, og ved Siderne sees to spidse Skjolde. Figurerne ere halvtophøiede og synes at være Portræter. De omgivende Ornamente ere udarbejdede i Barokstiil og prydede med flere Slægtvaabener. Paa Fodstykket læses følgende Indskrift med indhuggede danske Bogstaver:

Aar H MDLxv. thend xx dag octobris. eftther middag ued fire slætt paa Axtorn marckis volsted hos falckenbierrig vdi Halland . emod the suenske. blef Slagen Ærlig oc velbürdig mand Sten Rosenspar til Scharholt. konning Frederichz thend anden Danmarckis. h. konnings raad (?) Commissarius. som for sit fæderne land lod sit lif erligen. oc her met sin kerre hustrue. frue Mette Rosenkrantz af Wallø hafuer uduald sig it roligt huilekammer. oc lefde hand paa xiii aar med sin hustrue. oc døde ter hand uaar (?) xlii aar oc xliii dage gamel. efterlod seg tuende hans børn. Oluf oc Birgitte Rosenspar:

*For sit Fæderne land erligen at dø oc bliffue
er lofligere end skendeligen at ladhe seg driffue.*

Under Bjælkeværket sees følgende latinske Bogstaver og Aarstal:

G. H. V. A. G. H. V. A. A. S. O. S. 1566.

Da Graven, som dækkes af denne Steen, for nogle Aar siden blev undersøgt, fandt man her kun een Kiste, med Rosensparres

¹ Nye kirkehistoriske Samlinger III, 595 fg.

Lig, som dengang var vel bevaret, men som senere, ved Luftens Indvirkning, skal være hensmulret¹.

Steen Rosensparres Enke fik den 5. November 1565 Brev paa at maatte beholde Kallundborg Slot indtil den nye Lensmand blev udnævnt. Peder Bille til Svanholm blev forlenet dermed 1566. — Fru Mette Rosenkrands til Vallø, Steen Rosensparres Enke, »og hendes Arvinger paa Skarholt Gaard boendes« fik ved et Brev af 13. April 1567 Jus Patronatus til Skarholt Kirke i Skaane, med Sognets Kronetiende og Kirketiende og alle Kirkens Renter, dog med den Forpligtelse »at forsee Sognet med en god, gudfrygtig og lærd Sognepræst, og have flittig Tilsyn med, at Kirke og Præstegaard bygges og forbedres og altid ved god Hævd holdes, som tilbørligt er«². Den følgende Dag fik hun Kongens Brev paa 92 Lod ungers Guld, 356 Kroner, udi gjort Guld, 699 Lod gjort Sølv, 4192¹/₂ gode møntede og uforfalskede Dalere, som i Lybek og Hamborg gjenge og gjæve re, 8 β danske og 4 Pendinge lybske, hvorfor Kongen pantsætter ende den Deel af Bosjø Kloster, som Kronen har i Behold, samt h e Strø Len³.

Efter et Par Aars Enkestand blev Mette Rosenkrands i Aaret 1567 gift med den berømte Statsmand Peder Oxen til Gisselsfeldt⁴. Han døde 1575, uden at efterlade sig Børn; men derimod havde Fru Mette Rosenkrands med sin første Mand, Steen Rosensparre, to Børn, nemlig Sønnen Oluf og Datteren Birgitte, og angaaende Datterens Bryllup skrev hun 1578 et Brev til Fru Birgitte Bølle, hvem hun kalder »sin kjære Søster«, og beder denne laane sig nogle Tapeter og andre Gjenstande til Brug ved Brylluppet, samt ønsker at Birgitte Bølle og hendes Mand Christoffer Gøye ville være tilstede ved Festen⁵.

Nogle Aar senere opførte Enken paa Vester Vallø den endnu staaende anselige Hovedbygning med et rundt og et firkantet Taarn. Imellem Taarnene er den hvælvede Port, lige for Broen, der fører

¹ Brunius, K. Astanteckningar under en resa år 1849, S. 747—49. Det maa dog bemærkes, at Brunius har læst *ræd* og *vær*, i Stedet for, at der rimeligvis bør læses *raad* og *vaar*. — Om Slaget ved Svarteraa kan bl. A. sees Nyt Hist. Tidsskr. IV, 185 fg. Danske Magazin 3. R. 2. B. S. 86 fg.

² Reg. o. a. L. 9, 297.

³ Dok. i Geh. Ark. — Jvf. Tillæg 3.

⁴ Ifølge Morten Pedersens Antegnelser stod Brylluppet paa Vallø den 14. September 1567 (nye kirkehist. Saml. III, 500).

⁵ Tillæg 6. — Birgitte Rosensparres Bryllup med Preben Gyldenstjerne stod dog først den 8. August 1580.

over Graven. Midt over Porten findes Rosenkrandsernes, ved den ene Side Oxernes og ved den anden Rosensparrernes Vaaben med Aarstallet 1581. En Indskrift udhugget i en sort Marmorsteen over Porten siger bl. A., at Fru Mette Rosenkrands har bygget dette store Huus og de to Taarne og faaet det bragt under Spær og Tag 1586. Ligeledes opførte hun imellem sin og Søsterens Andeel af Borggaarden paa Vallø et Galleri med en Vindeltrappe, men som dog først blev fuldført efter hendes Død. Om Fru Mette Rosenkrands hedder det i den ovennævnte Jens Billes Slægtbog:

Selv var hun en Frue mægtig og god
 Og holdt sig som en Ridder anstod
 I Adfærd, Miner og Lader.
 Hun havde og under det Kvindebryst
 En Ridders Hjerte og største Lyst
 I Dyder at følge sin Fader.
 Hun bygde slet Vallø hen op af ny
 Over grønneste Skove, høit i Sky,
 Med Taarn og rødeste Tinde,
 Med Sale og Galleri, Port og Bro,
 Som bliver til Gavn for dem, der skal boe,
 Og hende til evig Afminde.¹

Fru Mette Rosenkrands døde 1588², og den 8. Juli s. A. vare hendes Søn Oluf Rosensparre til Skarholt paa egne og Preben Gyldenstjerne til Vosborg paa sin dengang afdøde Hustrues Fru Birgitte Rosensparres, samt sin Datters, Jomfru Jytte Gyldenstjernes Vegne, forsamlede paa Vallø, »om et venligt og kjærligt Søskeneskifte om Vallø, Totterupholm og Halvparten af Holm Hovedgaard«, med Bygninger, Jordegods osv., som var dem tilfaldet efter Fru Mette Rosenkrands. Oluf Rosensparre fik da som Broderlod Halvdelen af Vallø (Vester Vallø) og Halvdelen af Holmegaard med mere Gods, medens

¹ Dette findes S. 20 i den trykte Bearbejdelse af Slægtbogen, men ikke i det ovennævnte Manuskript.

² Den 6. August 1589 fik Corfitz Viffert Befaling i Forening med Landsdommeren i Skaane »at dømme paa en Troldkvinde, Oluf Rosensparre havde ladet Nævn oversværge«. Ifølge Oluf Rosensparres Beretning til Kongen havde nemlig hans Moder noget før sin Død ladet fange en Kvinde i Lund, af hvem hun meente at være bleven »forgjort ved Troldoms Kunst«. Denne Kvinde var af sin egen Søn »røbet og udlagt at skulle have været med i Raad og Gjerning med ham«. Skaanske Tegn. II, 50 v.

Preben Gyldenstjerne paa egne og Datterens Vegne fik Totterupholm med mere Gods¹.

Anne Rosensparre, ovennævnte Steen Rosensparres Søster, blev gift med Axel Urne til Søgaard (det nuværende Søby Søgaard i Fyen) og Aarsmarke (det nuværende Knuthenborg i Lolland); men naar hun blev gift, vides ikke, lige saa lidt som naar hun blev født eller naar hun døde. Derimod vides det, at Axel Urne, der var Rigsraad og Lensmand paa Maribo Kloster, efter hendes Død blev gift med Birgitte Rud, og at han døde den 6. Marts 1577. — Anne Rosensparre er maaskee død omtrent 1555. Hun blev begravet i Helliggeists Kirke i Kjøbenhavn, hvor der forhen har været et Epitafium over hende med et latinsk Vers, der var forfattet af den bekjendte Hans Jørgensen Sadolin Viberg².

Jens Steensen Rosensparre, der døde som Barn, var født paa Kallundborg Slot St. Karens Aften (24. Novbr.) 1558, og døde den paafølgende Tirsdag. Han blev begravet i Kallundborg Kirke, og over Graven blev lagt en Steen, hvori var udhugget Billedet af et Barn med Rosensparrers, Rosenkrandsers, Billers og Munkers Vaabener.

Oluf Rosensparre blev født den 6. August 1559 paa Bosjø Kloster i Skaane, hvor Faderen dengang var Lensmand; han var saaledes kun omtrent 6 Aar gammel, da han mistede sin Fader, der, som forhen omtalt, faldt i Slaget paa Astor Hede den 20. October 1565. Hans Moder blev, som alt bemærket, efter en toaarig Enkestand gift med Peder Oxe til Gisselfeldt, og begge sørgede omhyggeligt for at give den unge Rosensparre en god Opdragelse. Omtrent til sit tiende Aar blev han underviist hjemme; derefter var han i 2 Aar hos den berømte Niels Hemmingsen, der dengang boede i Roskilde, og blev derpaa sat i Herlufsholms Skole. Hans Stedfader, Peder Oxe, døde den 24. October 1575, og hans Moder lod ham det følgende Aar reise til Udlandet, for saaledes at uddanne sig. Et Par Aar opholdt han sig i Leipzig³, og besøgte derefter flere Steder i Tydskland. Den bekjendte Johannes Aalborg, der senere blev Bog-

¹ Tillæg 7.

² Det er trykt i Resenii Inscriptiones Hafnienses 118—19 og i Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd III, 274—75. (Om Hans Jørgensen Viberg, der 1559 blev Præst i Thoreby i Lolland, har H. F. Rørdam meddeelt udførlige Efterretninger i Samlinger til Fyens Historie og Topografi IV, 101 fg.)

³ 1576, St. Galli Dag (16. October) blev han indskreven ved Universitetet i Leipzig og gav 13 Gl. Nye kirkehist. Saml. II, 519.

handler i Kjøbenhavn, var i nogen Tid Hovmester for ham og andre unge danske Adelsmænd og reiste med dem til Tydsklands forskjellige Universiteter¹. — 1579 kom Oluf Rosensparre i »den lovlige Hoftjeneste« hos Markgreve Jørgen Frederik af Ansbach, men 1582 reiste han efter sin Moders Ønske hjem til hende for at være hende til Raad og Hjælp, og ved Pindsedagstiden samme Aar blev han trolovet med Elisabeth Gyldenstjerne, en Datter af Henrik Gyldenstjerne til Aagaard og Elisabeth Brahe. Senere var han dog atter i Tydskland og i den ovennævnte Markgreves Tjeneste; men 1584 reiste han hjem, og den 20. Juli s. A. var han tilligemed den øvrige skaanske Adel i Lund, for at hylde den udvalgte Thronfølger, Prinds Christian. Den paafølgende 20. September holdt han i Kjøbenhavn Bryllup med sin Trolovede, Elisabeth Gyldenstjerne². Dennes Moder, Elisabeth Brahe, var en Søster til Astronomen Tyge Brahe, og tilligemed Slægtskabet synes der nu ogsaa at være indtraadt et Venskabsforhold imellem Familierne Brahe og Rosensparre. Oluf Rosensparre var uden Tvivl en Ven af Tyge Brahe og besøgte ham flere Gange paa Hveen, bl. A. fra den 31. October til den 2. November 1590, da han var der tilligemed sin Hustru og Sofie Brahe³.

Oluf Rosensparre havde arvet Skarholt efter Faderen, og ved Søkendeskiftet efter Moderen den 8. Juli 1588 erholdt han, som allerede omtalt (S. 18), Halvdelen af Vallø (Vestervallø) og Halvdelen af Holmegaard med mere Gods.

Den 24. December 1591 fik han Forlening paa Landskrone Slot og Len med Rønneberg, Onsiø, Hardagger og Froste Herreder, tilligemed den geistlige Jurisdiction i Lenet, efter Jørgen Brahe, som sidst havde havt det. Af Lenet skulde han aarligt give 500 Daler, hvilken Afgift skulde »begynde og angaae fra Philippi Jacobi Dag

¹ Danske Magazin II, 179.

² Ifølge Claus Billes Optegnelser i et Expl. af Eberts Kalendarium (Ms. i det kgl. Bibl. ny kgl. Saml. Nr. 928. 4to) stod Brylluppet paa Kjøbenhavns Slot.

³ I Tyge Brahes meteorologiske og historiske Dagbog (trykt paa Vidensk. Selsk. Bekostning) hedder det under 31. October 1590: »Accesserint Oluff Rossensper. cum Domina sua et Sophia B.», og under 2. November: »Discesserunt Olaus Rossensper. et Sophia Brahe«. — Et af de Breve, som i Sagen mellem Tyge Brahe og Gellius Sascridus 1596 bleve fremlagte, var skrevet af Oluf Rosensparre (D. Mag. II, 295). Han var ligeledes senere med at cautionere for Sofie Brahe (see D. Mag. III, 46, i Sofie Brahes Brev af 23. August 1602, hvilket Brev er optrykt i Heibergs Urania for 1846 og i hans Prosaiske Skrifter, IX Bd.).

(1. Mai) sidst forleden Ao. 1591« og endes samme Dag 1592 og saaledes fremdeles¹. 1591 gjorde han paa Kronens Vegne Fordring paa Aaresild af Barsebeks Fiskerleie, som ogsaa Claus Podebusk til Krapperup gjorde Fordring paa. Denne Aaresild blev ved Kongens og Rigsraadets Dom s. A. tilkjendt Kronen². Den 7. April 1595 fik Oluf Rosensparre Brev om, at han under Landskrone Slot skulde modtage noget Jordegods, hvormed afgangne Hak Ulfstand havde været forlenet, samt lade det indskrive i Jordebogen³. Den 12. September 1595 fik han Forleningsbrev paa »Østervesterstads og Laugerøds Lene«⁴. Den 8. Juli 1596 fik han et nyt Forleningsbrev paa Landskrone Slot med Østerstads og Vesterstads Len, tilligemed den geistlige Jurisdiction⁵. Atter den 12. April 1597 fik han Forlening paa Landskrone Slot og Len med Østerstads og Vesterstads Lene, tilligemed den geistlige Jurisdiction⁶. Den 26. April 1598 fik han Brev om at maatte oppebære og bekomme den visse Rente og Indkomst af den geistlige Jurisdiction i Landskrone Len, hvorimod han skulde aflægge Regnskab for den uvisse Indkomst⁷. Da Oluf Rosensparre havde forlangt en Synsforretning paa Landskrone Slot og Skovene i Lenet, fik Axel Brahe og Tage Krabbe den 28. Februar 1602 Brev om at foretage en saadan⁸. Endelig den 13. Juni 1602 fik Oluf Rosensparre »Kvittants for Landskrone Slot og Len og hvad han havde udgivet fra Philippi Jacobi Dag 1591, han først med samme Slot og Len af os naadigst blev forlenet efter Jørgen Brahe og til Philippi Jacobi 1602, han det igjen er kvit bleven«⁹.

Den 29 April 1591 udgik Befaling til Gabriel Sparre, Oluf Rosen-

¹ Skaanske Registre 2, 89 v. — Den 22. April 1591 blev der skrevet til ham, at han skulde lade saavel Bygningen paa det lille gamle Huus paa Landskrone Slot som den forfaldne Hellerup Bro istandsætte. Skaanske Tegn. II, 111. — Ifølge Klevenfeldt nævnes han i Rigens Dombog ved 31. Juli 1590 som Embedsmand paa Landskrone Slot, hvilket neppe er rigtigt.

² Kolderup Rosenvinge, gamle danske Domme IV, 288. Jvf. om Aaresild (o: Afgift for Tilladelse til at fiske) Historisk Tidsskrift V, 65.

³ Skaanske Tegn. II, 341.

⁴ Skaanske Registre 2, 212. Ifølge Skaanske Regist. 2, 201 fik han allerede den 22. Mai 1595 »Følgobrev til Kronens Bønder og Tjenere i Østervesterstads Lene og Laugerøds Len, at svare hannem ad gratiam«.

⁵ Skaanske Registre 2, 229 v.

⁶ Skaanske Regist. 3, 19 v.

⁷ Skaanske Reg. 3, 65. — 1601, den 6. November fik han Brev angaaende Istandsættelsen af den ødelagte Hellerup Bro paa Grændsen mellem Rønnebergs og Harjagers Herreder (Sk. Tegn. III, 151 v.).

⁸ Skaanske Tegn. III, 157.

⁹ Skaanske Regist. 3, 184 v.

sparre og Christian Gyldenstjerne om at besigtige Bygningen paa Malmøhuus og de tilligende Skove samt at overlevere Inventariet derover til Hak Ulfstand¹. 1596 kom Oluf Rosensparre i Rigets Raad og gjorde sin Ed i Kjøbenhavn den 10. Juni². 1598, den 14. November fik han Brev »Fru Thale Ulfstand anrørende«. Der havde flere Gange været skrevet til Fru Thale Ulfstand, Poul Laxmands Efterleverske, at hun skulde lade ransage og opsøge iblandt hendes afgangne Broders Hak Ulfstands Breve, om der kunde findes nogle Breve, Thingsvidner, Thingbøger eller andet, angaaende Aalholm Slot, som han kunde have faaet da han var Lensmand paa Aalholm, men som burde være forblevne der ved Slottet; hun havde nu faaet Frist til 1. December, men hvis hun ikke til den Tid fremkom med de omspurgte Breve og Bøger eller med Kvittering for, at de vare afleverede, skulde Oluf Rosensparre paa Kongens Vegne sagsøge hende med Rigens Ret og Forfølgning³. Den 24. December 1600 udgik Befaling til ham og Arild Hvitfeld om at indfinde sig paa det Møde, som den 9. Februar skulde holdes i Kjøbstaden Kongsbak, nogle Sager at afhandle mellem Danmark og Sverrig⁴. Den 29. Mai 1601 udgik Kongens Brev til Adelen i Skaane, Halland og Bleking om at indfinde sig i Lund den 1. Juli, for at lade sig taxere til Rostjeneste af Axel Brahe til Elved, Oluf Rosensparre til Skarholt, Lage Urne til Beltebjerg og Tage Krabbe til Jordbjerg⁵. 1603 var Oluf Rosensparre tilstede i Hamborg da Kongen blev hyldet her⁶. 1612 fik han Befaling at ligge i Slotsloven paa Kronborg⁷, og samme Aar mistede han sin Søn Steen, der faldt i Slaget ved Varberg. 1619 var han tilstede i Halmstad ved Christian den Fjerdes Sammenkomst med Gustav Adolf af Sverrig⁸. 1622 var han med paa Herredagen i Bergen, da Biskoppen M. Anders Arrebo blev afsat⁹.

Fra 1602 til 1610 var Oluf Rosensparre Lensmand paa Mariager Kloster¹⁰. Den 25. August 1603 blev der skrevet til Manderup Parsberg, Lensmand i Aarhus, om at indsamle 2000 Rd. fra Aarhus Stifts

¹ Skaanske Tegn. II, 115 v.

² Klevenfeldts Saml.

³ Skaanske Reg. 3, 70.

⁴ Sjæll. Tegn. XIX, 293.

⁵ Skaan. Tegn. III, 142.

⁶ Ligpr. — Jvf. Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskr. I, 36; Schlegel, Chr. IV, I, 341 fg., hvor han dog ikke nævnes.

⁷ Tillæg 8.

⁸ Ligpr.

⁹ See H. F. Rørdam, Mester Anders Christensen Arrebos Levnet og Skrifter I, 141. Jvf. Brasch, Vemmetoftes Historie, I, 128—30.

¹⁰ I Schlegels Samlung zur dänischen Gesch. I, 1, 72 nævnes han i en Fortegnelse fra 1602 som Lensmand paa Mariager Kloster, hvoraf han aarligt gav 1100 Rd.

Kirker, hvilke Penge skulde leveres til Oluf Rosensparre og anvendes ved Mariager Klosterkirkes Reparation¹. Den 9. October 1605 fik Oluf Rosensparre Befaling at sende saa megen Kalk som muligt fra Mariager til Bygningen paa Kjøbenhavns Slot².

Endelig var Oluf Rosensparre fra 1610 til 1624 forlenet med Dragsholm Slot og Len. I Forleningsbrevet af 7. April 1610 bemærkes, at hans Regnskab og Genant skal regnes fra 1. Mai førstkommende, og at han tillige skal have den geistlige Jurisdiction og Præsterne der i Lenet i Befaling og Forsvar³. 1614 fik han Brev om at skulle lade forfærdige det store Huus paa Dragsholm⁴. Den 30. April 1622 udstedtes et nyt Forleningsbrev til ham paa Dragsholm Len⁵.

I Aaret 1600 overdrog Kongen ved Mageskifte Oluf Rosensparre til Skarholt og Vestervallø Patronatsretten til Herfølge Kirke ved Vallø, en Ret, der hidtil havde tilhørt Kronen og i den nærmest foregaaende Tid paa Kronens Vegne havde været udøvet af Oluf Bille til Vestervallø⁶. Herved blev Oluf Rosensparre tillige i flere Forhold Præstens Foresatte og den nærmeste til at paatale mulige Mangler i dennes Embedsførelse, og hertil fandt han sig foranlediget en Gang i Aaret 1620. Præsten i Herfølge var dengang den bekendte Claus Christoffersen Lyskander, der var blevet kaldet hertil 1587 og forøvrigt, ligesom sin Forgænger Jon Jakobsen Venusinus, ikke blot Sognepræst, men ogsaa kongelig Historiograf. Ved en Forordning af 1592 var det strængeligt blevet Præsterne forbudt at tage mod Betaling eller Gaver for de Begravelser, de udførte. Men under Pesten 1619 havde flere Sognebeboere i Herfølge skjænket en ung Stud til Kirken og en til Præsten, og da Vedkommendes Slægtninge over Graven havde forkyndt, »at de havde gjort det til et Testament«, saa meente Lyskander, at han uden Ansvar kunde modtage hvad der var blevet ham tilbudt. Kirkepatronen, Oluf Rosensparre, var imidlertid af en anden Mening, og da han ved at gennemgaae sin Fogeds Regnskaber fik Kundskab om Sagen, indberettede han den til Kansler Christian Friis og bemærkede, at han endnu

¹ Danske Magazin VI, 240.

² D. Mag. VI, 206.

³ Sjøll. Regist. 15, 292 v.

⁴ Tillæg 9.

⁵ Sjøll. Regist. 17, 257 v.

⁶ Mageskiftet, dat. 21. October 1600, findes i Geheimearkivet. Forandringen bekendtgjordes for Sognebeboerne ved et Kongebrev, som er dateret Hafniae 2. April 1601. See Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, ved H. F. Rørdam, S. 77, hvor det sidstnævnte Brev er trykt.

ikke havde foretaget noget Skridt for at sagsøge Lyskander, fordi »han var Hs. Majestæts Historieskriver og havde Pension derfor om Aaret«. Rosensparre ønskede derfor at erfare Kongens Villie, førend han gik videre. Da Lyskander mærkede hvor farlig denne Sag kunde blive ham, saa indgav han til Rosensparre en udførlig Fremstilling, hvori han rigtignok udtalte den stærkeste Fordømmelse over de Præster, der overtraadte det ovennævnte Lovbud, men tillige søgte at vise, at Testamenter altid havde været tilladte og at næsten alle gudelige Stiftelser havde deres Oprindelse fra testamentariske Gaver. Det lader ogsaa til, at han er sluppen for videre Tiltale, hvad enten man har fundet hans Grunde tilstrækkelige eller af andre Hensyn ikke har villet gjøre videre ved Sagen. Forholdet mellem ham og Rosensparre synes senere at have været godt, da han i Fortalen til »De danske Kongers Slægtsbog« nævner denne Adelsmand som en af sine Beskyttere¹. Ogsaa andre Forfattere nævne Oluf Rosensparre som deres Beskytter; saaledes Jørgen Christoffersen Dybvad, der 1572 og 1577 dedicerede ham et Par Bøger paa Latin, og Tøger Huass Mortensen, der 1616 tilegnede ham en Bog kaldet Rosarium animæ spirituale eller Sjælens aandelige Rosengård².

Oluf Rosensparre døde paa Dragsholm Slot i Aaret 1624. Angaaende hans Sygdom og Død berettes følgende i den Ligprædiken, som blev holdt over ham. Den 21. December 1623 (4. Advents Søndag) blev han syg og maatte de følgende Dage af og til holde Sengen; Jule Aften fik han Besøg af sin »kjære Søn« (o: Svigersøn) Palle Rosenkrands til Glimminge og sin kjære Datter Birgitte Rosensparre, samt af Corfitz Rosenkrands til Glimminge, der alle i de første Helligdage forbleve hos ham paa Dragsholm. »Og som han

¹ Rørdam, Lyskanders Levned S. 77—79, samt 141, hvor Rosensparres Indberetning er trykt.

² Suhms Samlinger 1 B. 3 H. S. 145.

³ Denne Bog nævnes i Worms Lexikon, ikke i Nyerups; den findes i Hjelmstjernes Samling (921, 8). — Men naar man har anseet Oluf Rosensparre som Forfatter til en historisk Dagbog over Krigsbegivenhederne 1612, saa beroer dette paa en Feiltagelse. Et Ms. i det kgl. Bibl. (ny kgl. Saml. Nr. 2098. 4to) har rigtignok denne Overskrift: »Extract af det, som Oluf Rosensparre havde optegnet i sin Almanak for 1612«; men det er en Afskrift af Eske Brocks Dagbog for det nævnte Aar. Feiltagelsen kommer aabenbart af, at Eske Brock kalder Steen Rosensparre sin »Søn«, i Stedet for sin Svigersøn. Oluf Rosensparre var en god Ven af Eske Brock, der ofte omtaler ham i sine Dagbøger. (See Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskrivelse med hans egenhændige Dagbøger for 1608 og 1612; jvf. Brasch, Vemmetoftes Historie I, 123). Om Dybvad see D. Mag. 4 R. 2 B. S. 107 fg. (af Rørdam).

ellers var en veltidig og haardfør Mand, saa haver han og holdt sin Svaghed det længste muligt var, fordulgt«, for ikke at bedrøve sin Familie og Slægtninge, »og i alle 4 Helligdage, som da paa Rad indfaldt, besøgt Kirken« (Juledag indfaldt nemlig 1623 paa en Mandag). Da Sygdommen tiltog, lod han sende Bud efter Professor Dr. Thomas Finke, som ankom til Dragsholm Nytaars Aften og forblev der i 4 Dage; »men Sygdommen vilde ikke vige og begyndte at krænke Patientten mere og mere«. Under Sygdommen kom Sognepræsten i Faareveile, Hr. Jakob Jensen,^f der tillige var Slotspræst paa Dragsholm, jevnligt til ham og trøstede ham med Guds Ord. Den Syge ønskede stedse, at Herren snart vilde kalde ham, hvilket ogsaa skete den 13. Januar 1624, saa at han »uden stor Convulsion og Dødedract saa sactelig, at man det neppe kunde mærke, hensov i Herren«, i en Alder af 64^{1/2} Aar.

Fjorten Dage senere blev Liget med de behørlige Ceremonier bisat i Roskilde Domkirke, hvor Peder Pedersen Hie, Sognepræst ved Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn, holdt en Ligtale, der ved sin uhyre Vidtløftighed maa have været en sand Taalmodighedsprøve for Tilhørerne, hvis den virkelig er bleven holdt saaledes, som den kort efter blev trykt. Texten var Kong Davids 34. Psalme. I Begyndelsen af Talen skjælnes der imellem dem, der nøies med at være »Jordvradere« og dem, som tragte efter Ære og Anseelse. »De første blive«, hedder det, »baade før og efter Døden borte med Tackel oc Thow, saa at om der bliver end spurgt efter dem, da blive de intetsteds fundne, Ps. 37 v. 36. Men de sidste hjælpes af Gud, som altid holder en Haand der hos, naar Nogen med Gud og Æren vil fort. Dette vi kan drue med Davids Exempel; thi han begyndte tidlig at krøge til en god Krog at vorde«. For at erhverve Navnkundighed behøves det imidlertid ikke »at have mange Jern i Ilden« og for at godtgjøre dette fremføres der en stor Mængde Exempler paa Mennesker, som have erhvervet sig Navnkundighed ved deres Virksomhed i en eller anden Retning. Men uden Gudsfrygt nytter al Navnkundighed ikke, »og heller ikke maa man forglemme, hvad der skrives i Prædikerens Bogs sjette Kapitel: Omendskjøndt Nogen er berømt, saa veed man dog, at han er et Menneske. Hvormed dog Salomon ikke vil gjøre andre ringe og uberømte Mennesker til Bæster; thi det hedder: Meent du at Bønder ere Gjæs, fordi de ere graae?« Der fremføres nu en Mængde Exempler for at vise, at ogsaa de navnkundige Mænd have været dødelige Mennesker. — Ifølge Datidens Brug indeholder ogsaa denne Ligprædiken nogle

Efterretninger, om end kun nogle temmelig sparsomme, om den Afdødes Liv og Levnet¹. — Oluf Rosensparres Lig blev senere ført til Herfølge Kirke.

Vi have i det Foregaaende nævnt Claus Christoffersen Lyskander, der var bleven kaldet til Sognepræst i Herfølge ved Vallø og derefter forblev i denne Stilling saa længe han levede. Han døde kort før Oluf Rosensparre, og denne blev saaledes i Stand til, inden han selv døde, den 13. Januar, at bestemme hvem han ønskede at kalde til Lyskanders Efterfølger i Herfølge, nemlig den ovennævnte Sognepræst i Faareveile, Hr. Jakob Jensen, med hvem han i denne Anledning havde en Samtale. Rosensparre antog, at Kongen vel skulde blive tilfreds med denne Kaldelse, og dette blev ogsaa Tilfældet. Den 16. Januar 1624 skrev Fru Lisbeth Gyldenstjerne, sl. Oluf Rosensparres, fra Dragsholm til den kgl. Sekretær Jørgen Seefeld og bad denne paa hendes Vegne at tale med Kongen om, at hendes afdøde Husbonds Begjering maatte efterkommes. Kongens Brev, hvorved hendes Begjering tilstaaes, er dateret Hafniæ den 24. Januar 1624².

Lyskander, der saavel var Sognepræst som kongelig Historiograf, havde til Brug ved sine historiske Arbejder for nogle Aar siden faaet udlaaent adskillige historiske Dokumenter, som tilhørte Staten. Disse skulde efter hans Død afleveres, tilligemed hans historiske Bogsamling, som han havde lovet Universitetet, og hvortil han selv havde udseet en Plads paa Bibliotheket. Saasnart Efterretningen om hans Død naaede Kjøbenhavn, vare Professorerne derfor strax betænkte paa at faae udvirket et Kongebrev om Udleveringen af de nævnte Bøger og Haandskrifter. Om denne Sag blev der da den

¹ Titelen er: »Psalm. XXXIV. Davids Alphabeth; Huor af hand lærer de gode Børn at frychte Herren, oc de Onde at frycte for Herren. Fremsæt oc forklaret udi Roskild Domkircke, den 28. Janu. 1624. Der E. oc V. Mands, S. Oluff Rosenspars til Skarholt, Danmarckis Rigis Raads, Adelige Lijg, bleff med hæderlige Færd oc Process did heden ført at nedsættis. Aff Peder Pedersøn Hie, Guds Ords Tiener i Kiøbenhaffn, til H. Geistis Kircke. Prentet i Kiøbenhaffn aff Salomone Sartorio.« 4to. Bogen, der udgjør omtrent 300 Sider, er dediceret til Oluf Rosensparres Enke Elisabeth Gyldenstjerne til Skarholt, Corfitz Rud til Sandholt og hans Frue Birgitte Rosensparre, Palle Rosenkrands til Glimminge, K. M. Befalingsmand paa Oringborg (o: Vordingborg), og hans Huusfrue, Elisabeth Rosensparre. Dedikationen er dateret Kjøbenhavn Dominica VII. Trinitat. 1624.

² See Rørdam, Lyskanders Levned S. 108—9, hvor begge Brevene findes aftrykte.

24. Januar 1624 skrevet et Kongebrev til Fru Lisbeth, sl. Oluf Rosensparres, hvori det paalægges hende at drage Omsorg for, at naar Universitetets Udsending meldte sig med dette Brev, han da maatte faae de nævnte Sager udleverede af Lyskanders Bo, tilligemed de Koncepter, denne havde efterladt sig til sin danske Historie, og derhos en rigtig Fortegnelse over det hele¹.

At Oluf Rosensparre stedse havde været Lensmand paa Dragsholm fra 1610 til 1624 sees bl. A. af følgende Antegnelse: »Fru Lisbeth Gyldenstjerne fik Qvittantiarium for al Indtægt og Udgift af Dragsholm Slot og Len, som hendes afgangne Husbond Oluf Rosenspar til Scharoldt haver været med forlenet fra Philippi Jacobi Dag 1610, han det først bekom, og til Philippi Jacobi Dag 1624, for^{ne} Fru Lisbeth efter hendes Husbonds dødelige Afgang samme Slot og Len kvit er bleven. Hafniæ den 26. August 1624².

Fru Elisabeth Gyldenstjerne, Oluf Rosensparres Enke, døde den 20. Februar 1638³.

Birgitte Rosensparre, Olufs Søster, blev den 28. August 1580 gift med den ovennævnte Preben Gyldenstjerne til Vosborg (S. 17); men hun døde allerede 1583, 3die Paaskedag (2. April)⁴. Hun efterlod sig en Datter, Jytte Gyldenstjerne, og Enkemanden blev senere gift med Mette Hardenberg.

Steen Rosensparre den yngre, Olufs Søn, blev født paa Skarholt den 10. October 1588 og christnet den 8. December s. A. da hans Moder holdt sin Kirkegang. Fra hans 7de til hans 11te Aar blev der holdt Skolemester til ham paa Landskrone Slot, hvor Faderen var Lensmand. Derefter var han nogen Tid hos Skolemester M. Jens N. i Malmø, men «da foraarsagede nogen Tilfald med samme Skolemester, at han da blev strax kaldet af sine K. V. Forældre til Landskrone Slot». Da Faderen senere blev forlenet med Mariager Kloster, kom Sønnen med hertil og blev opdragen her til sit 14de Aar, hvorefter Faderen lod ham gjøre en Udenlandsreise.

¹ Rørdam, Lyskanders Levned S. 110.

² Sjæll. Reg. 17, 508.

³ Klevenfeldts Saml.

⁴ Ifølge Claus Billes Antegnelser (Ms. i det kgl. Bibl. ny kgl. Saml. 928. 4to) døde hun paa Aastrup (hvor Preben Gyldenstjerne var Lensmand). Til hende har Rasmus Hansen Reravius dediceret en Bønebog med Figurer, 1573. Han nævner deri ogsaa hendes Broder Oluf, samt Peder Oxe og Fru Mette Rosenkrands, som han kalder hendes Fader og Moder, og roser især Peder Oxes Gavmildhed mod fattige Studenter, Skolebørn og andre. En anden Bog, ded. til hende, nævnes i Lyskanders Levned etc. ved Rørdam, S. 198.

Som Hovmester paa denne Reise medfulgte en Doctor Vilhelm Ravn, der tidligere havde været udenlands og var bleven anbefalet til denne Tjeneste, men om hvem man iøvrigt ikke veed synderligt¹. Med denne Hovmester besøgte han nu Strasborg, Basel, Genf, Lyon, Orleans, Montpellier, Paris og flere Steder; men efter at Reisen havde varet paa tredie Aar, blev han hjemkaldt af Forældrene. Vilhelm Ravn døde kort efter Hjemkomsten; men henved et Fjerdingsaar senere begav Steen Rosensparre sig atter paa en Udenlandsreise. Hans Hovmester var denne Gang Christen Lauridsen Bording, der ogsaa tidligere havde studeret udenlands og senere blev Livmedikus hos den udvalgte Thronfølger, Prinds Christian. Steen Rosensparre og Bording reiste nu først til Holland, og besøgte derefter England og Frankrig, hvorefter de begave sig igjennem Savoien og ind i Italien. Her vare de efterhaanden i Venedig, Padua, Mantua, Parma, Piacenza, Bologna, Florents, Pisa, Neapel, Lucca, Genua og flere Steder, og især i Rom, hvor ogsaa Tønne Brahe² var tilstede, «som og deres Reises Relation til Fornøielse udviser». Fra Neapel vilde Steen i Følge med et Selskab have fortsat Reisen igjennem Sicilien og Malta til Jerusalem, men dette blev dog opgivet, bl. A. af Frygt for tyrkiske Sørøvere. Derimod begav han sig atter, igjennem flere af Italiens betydeligste Stæder, til Padua, «hvor han af den tyske Nation for sin beskedne ædle Skikkeligheds og Erfarenheds Skyld blev udvalgt blandt andre af tilfaldene Leilighed paa deres Privilegier at bruges, hvilket han baade i Legation hos Hertugen af Venedig og i andre Maader med megen Tro og Flittighed efterkom, saa deres Sager vel lykkedes og efter Ønske blev forrettet, saa at han saa længe den Akademi varer ikke bliver forgjæt eller udslettet». (Ligpr.). Det var formodentlig under hans andet Ophold i Padua, at han blev immatrikuleret ved Universitetet, hvilket skete den 22. Juli 1608³. Forøvrigt sees det af et latinsk Program, som Univer-

¹ I Vorms Lexicon over lærde Mænd, I, 238 siges om Gvilhelmus Corvinus, at han er født i Malmø og studerede udenlands paa katholske Steder. — At danske Studerende besøgte Polen, sees af hans Skrift: *Assertiones ex universa philosophia, quas in Lycæo Bronporitano defendit Gulhielmus Corvinus Danus. Brunori. 4to.* Dette Skrift findes i Hjelmstjernes Samling, men nævnes ikke hos Nyerup.

² Tønne Brahe var en Søn af Jørgen Brahe til Tostrup og Gundestrup, der var Broder til Astronomen Tyge Brahe. Han faldt i Kalmarkrigen 1611.

³ Suhms Samlinger II, 3. S. 14. Her nævnes ogsaa som immatr. den 2. Januar 1609 Antonius Brahe, maaskee den ovennævnte Tønne Brahe. — 1609, St.

sitetet i Kjøbenhavn udstedte efter hans Død, at han i Aaret 1609 for tredie Gang kom tilbage til Padua. Men herfra blev han af Faderen hjemkaldt, og reiste hjem over Trident, Augsburg, Prag og Dresden. Han har formodentlig været hjemme inden Søsteren Elisabeths Bryllup med Axel Brahe til Krenkerup, der stod i Kjøbenhavn Palme Søndag 1610.

Ikke længe efter kom han «i Kongens Gaard», hvor Kongen «forordnede ham til sin daglige Nærværelse og Opvartning», og da Krigen mod Sverrig, den saakaldte Kalmarkrig, udbrød 1611, kom han strax til at gjøre Tjeneste i denne, hvor han stedse lagde stor Tapperhed for Dagen. Han omtales ikke blot som en tapper Kriger, men ogsaa som en god Christen, og han yttrede ofte, at det var ham en ulykkelig Dag paa hvilken han ikke havde gjort sin alvorlige Bøn til Gud; han kaldte Davids 91de Psalme «sin Psalme» og var gennemtrængt af dennes levende Fortrøstning af, at være i Guds Haand under alt. Fra Kalmarkrigens Begyndelse havde han været tilstede ved denne; men i Efteraaret 1611 gjorde han en hurtig Reise til Vemmetofte for at tiltale Eske Brock om hans kjære Datter, den da 15aarige Margrethe, «der ogsaa blev ham tilsagt og lovet, saa deres Fæstensøl stod paa Vemmetofte den 20. October 1611.» Men allerede den følgende Dag ilede Steen Rosensparre tilbage til Felten. Rigsraad Eske Brock til Estrup var iøvrigt dengang Befalingsmand paa Dronningborg Slot, men opholdt sig jevnligt paa sin Gaard Vemmetofte. Ogsaa for ham maatte denne Forbindelse være særdeles glædelig, baade for den unge Rosensparres egne udmærkede Egenskaber og for det Venskabs- og Slægtskabsforhold, der allerede var imellem Eske Brock og Rosensparres Fader, hvortil endnu kom Udsigten til, at de to skjønne Eiendomme Vallø og Vemmetofte, der laae i Nærheden af hinanden, atter engang som i fordums Tider, kunde blive forenede og da maaskee følge samme Slægt. Men de skjønne Forhaabninger skulde kun altfor snart forsvinde. Den 21. Februar 1612 stod det blodige Slag ved Kolleryhed ved Varberg. Da Hr. Steen fik at vide, at en Fægtning forestod, red han til sin Svoger Corfitz Rud og spurgte denne om han var vel forsynet med Heste og andre Fornødenheder, og da han havde forviset sig herom, sagde han: Nu velan, i Guds Navn; nu maa det gaee som Gud vil. En af hans Venner bad ham spare sig selv og betænke, at han var

Galli Dag (16. Octb.) blev Steen Rosensparre til Skarholt immatr. ved Universitetet i Leipzig (Nye kirkehist. Saml. II, 522).

den sidste Rosensparre, men han svatede: Ja, vel Tanke paa denne Tid; et godt Navn gaar for alt. En halv Time efter var han falden, og da man fandt Liget, var det bedækket med talrige Saar som Vidne om hvor mandigt han havde stridt. Saaledes havde han fundet sin Død paa samme Maade og omtrent paa samme Sted som hans Bedstefader hened et halvt Aarhundrede tidligere. Den 1. April blev Steen Rosensparres Lig nedsat i Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn, hvor Sognepræsten Hans Bang holdt Ligprædikenen, og hvor ogsaa Steen Brahe talte over Graven. Det var nemlig i Christian den Fjerdes Tid blevet Skik her i Landet, at naar den Afdøde ret skulde hædres, blev der, foruden den egentlige Ligtale, som Præsten holdt fra Prædikestolen, tillige af en af de adelige Standsfæller holdt en Tale nede paa Kirkegulvet. — Steen Rosensparres Lig blev derefter, den 3. April, ført til Herfølge Kirke ved Vallø, hvor det blev nedsat og hvortil det blev ledsaget af Oluf Rosensparre, Preben Gyldenstjerne, Corfitz Rud, Axel Brahe, Christoffer Greffuel og Eske Brock med deres Fruer, samt af Mogens Gøye og Lauge Brock¹. 1615 døde Steen Rosensparres forlovede Brud af Kopper; hendes Lig blev ligeledes ført til Herfølge Kirke og der nedsat ved Siden af hans.

Hans Bangs Ligprædiken over Steen Rosensparre blev senere trykt og dediceret til den Afdødes Forældre og hans to Søstre Birgitte og Elisabeth². Ved Slutningen er aftrykt et latinsk Program, som af den daværende Rector magnificus Hans Povelsen Resen blev udgivet i Universitetets Navn og dateret den 1. April 1612. Efter dette følge nogle latinske Vers, nemlig af Christian Bording, der forhen havde været Steen Rosensparres Hovmester, Johannes Janus Alanus, Chr. Sørensen Longomontanus og Henricus Albertius. Af den sidstnævnte findes tillige et Trøstevens til den Afdødes Fader og et andet til Eske Brock; endelig kommer paa Dansk den 91de Psalme, «sang-

¹ C. H. Brasch, Vemmetoftes Historie I, 123. 124. Corfitz Rud og Axel Brahe (til Krenkerup) vare Oluf Rosensparres Svigersønner, Christoffer Greffuel eller v. Gröben hans Svoger, deres Koner vare Søstre. — Jvf. Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskr. I, 82—85 samt den nedenfor nævnte Ligprædiken.

² Ligpredicken offuer Erlig oc Welbyrdig Mand, nu salig Sten Rosensparre til Skarolt, som bleff fremsat i den Hellig Aands Kircke, i Kiøbenhaffn, i hans hæderlig Ligefærd, oc sørgelig Nedsættelse, som skede der sammesteds den 1. Aprilis, Anno 1612. Af H. B. H. Sogneprest der sammesteds. Kiøbenhaffn. Hos Henrich Waldkirch. 8vo. Den er ogsaa udgivet paa Tydsk s. A. Den biografiske Deel er optaget i C. P. Rothes «Brave danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle». I. Kbh. 1753.

viis befattet efter den Fransøiske Melodi, paa hvilken salig Steen Rosensparre den idelig sang og brugte».

Birgitte Rosensparre, Oluf Rosensparres ældste Datter, blev født paa Skarholt den 24. Januar 1586. Indtil sit femtende Aar blev hun opdragen hjemme, og blev derefter i Aaret 1601 «Kammerjomfru» hos Dronning Anna Catharina. Her forblev hun i 3 Aar; men 1603 «bad Corfitz Rud til Sandholt om hende», og hun blev ham tilsagt (trolovet med ham) Nytaarsdag 1604. Om deres Bryllup, der stod i Kjøbenhavn samme Aar, skriver Rigsraad Eske Brock til Vemmetofte i sin Dagbog for 1604: «Den 20. Mai stod Corfitz Ruds Bryllup med Berette Rosensparre udi Kompagniet, og var Kgl. Maj. og Dronningen der.» Brylluppet fandt Sted i Herredagstiden, der gjerne forherligedes ved slige Festligheder¹. Corfitz Rud, der foruden Sandholt ogsaa eiede Fuglsang og Enggaard, var født paa Sandholt Paaske Aften 1573. I sin Ungdom havde han foretaget vidtløftige Udenlandsreiser til Tydskland, Schweitz, Skotland, England og Italien². Senere reiste han med Jakob Ulfeld af Urup til Spanien, derefter til Malta og igjennem Frankrig, England og Holland tilbage til Danmark. Efter at han i nogle Aar (formodentlig fra 1599 til 1603) havde været Mundskjænk, var han atter i nogen Tid i Holland, og kort efter Tilbagekomsten blev han, som omtalt, gift med Birgitte Rosensparre. Med hende havde han 2 Sønner og 5 Døttre. I nogle Aar var han Lensmand paa Hindsgavl Slot og paa Mariager Kloster. 1611—12 var han i den svenske Krig som Ritmester for det fynske Kompagni. 1624 blev han atter beskikket til Ritmester ved det fynske Rytteri; men 1627 tog han paa Grund af Svaghed sin Afsked fra Krigstjenesten; denne Svaghed tiltog senere saa stærkt, at han de sidste 1½ Aar før sin Død ikke var ude af sin Stue. Den 31. Januar 1630 blev han sengeliggende; den 2. Februar døde hans eneste Søn Otto³, og selv døde han den 5. Februar. Begge Ligene bleve den 17. Februar bisatte i St. Knuds Kirke i Odense, hvor Biskoppen M. Hans Mikkelsen holdt Ligtaler, der 1631 bleve trykte. Ligene bleve igjen udførte fra St. Knuds Kirke til Familiebegravelsen i Sandholt Lyndelse Kirke. Ved Corfitz Ruds Død vare begge hans Sønner Erik og Otto og hans ene Datter Anna afdøde; men 4 Døttre

¹ C. H. Brasch, Vemmetoftes Historie, I, 126.

² Den 28. September 1592 blev han indskreven ved Universitetet i Padua. Suhms Samlinger II, 3. S. 13.

³ Sønnen Erik var død som Barn, formodentlig 1610; see Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 237.

overlevede ham, nemlig: Fru Mette, der 1626 var bleven gift med Niels Trolle til Trolholm (nu Holsteinborg i Sjælland), Jomfru Elisabeth, Jomfru Birgitte, som var trolovet med Christen Skeel til Fusinge, og Jomfru Helvig, som var trolovet med Gregers Krabbe til Torstedlund.

Corfitz Ruds Enke Birgitte Rosensparre stiftede 1630 et Legat paa 1000 Rd. Samme Aar gjorde hun sine to Døttres, Birgittes og Helvigs Bryllup, og 1635 gjorde hun sin Datter Elisabeths Bryllup i Odense med Hr. Niels Krabbe til Skillinge. 1639 gav hun en Klokke samt Lysestager og Døbefad til Lyndelse Kirke. 1642 stiftede hun et Legat for Sognepræsten i Sandholt Lyndelse. I de Aar, hun levede som Enke, var hun stedse sygelig, men altid taalmodig under sit haarde Kors. 1644 maatte hun paa Grund af de Svenskes Indfald i Jylland med sine 3 Børnebørn, Jomfruerne Birgitte Trolle, Viveke Krabbe og Mette Krabbe, flygte til sin Datter og Svingersøn Christen Skeel paa Vallø; herfra reiste hun senere til Kjøbenhavn, hvor hun døde det følgende Aar. Den 29. Januar 1645 kom hendes Datter Fru Elisabeth Rud ned til hende fra Halmstad. Under hendes Sygdom kom Slotspræsten paa Kjøbenhavns Slot, Mester Johan, gjerne hver Søndag og Fredag og prædikede for hende i hendes Stue, da hun ikke kunde søge Kirken. Den 27. April var han atter hos hende, for at forberede hende paa Døden, og lidt over Midnat sov hun meget sagnetelig hen, i Nærværelse af Fru Birthe Friis, S. Albert Skeels til Fusinge, og hendes kjære Børn Christen Skeel og Fru Birgitte Rud, Fru Elisabeth Rud, Jomfru Dorthie Daa og hendes Børnebørn. — Liget blev bisat i Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn, hvor Sjællands Biskop, Jesper Brochmand holdt en Ligprædiken, der senere blev trykt¹.

¹ Titelen er: »De sande og salige Guds Børns ufeilbare Kjendemerker, andragne af S. Povel udi Epist. til de Rom. Cap. 8. v. 35—39 og i andet Sendebrev til de Corinth. C. 5. v. 1—2 og korteligen forklarede der E. og V. Frue, Fru Birgitte Rosenspar, Salig Corfitz Ruds til Sandholt, hendes adelige Ligs Begængelse med christelige Ceremonier blev huldet udi Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn udi fornemme Adels og mange Geistliges og Verdsliges anseelige Forsamling. Af Casp. Erasmo Brochmand D. Selandiæ Episcopo». Kbhavn 1647. 4to. Den er dediceret til Gregers Krabbe til Torstedlund, D. R. R. og Bef. Md. paa Riberhuus med hans Frue Dorthie Daa; Niels Trolle til Trolholm, Bef. Md. paa Roskildegård, med hans Frue Helle Rosenkrands, Christen Skeel til Fusinge, Niels Krabbe til Skillinge, Bef. Md. paa Sølvitzborg og Christianopel, og hans Frue Elisabeth Rud. — See endvidere Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 182—195.

Af hendes Børn overlevede hende kun de to Døttre Elisabeth og Birgitte. Fru Mette Rud, g. m. Niels Trolle til Trolholm, døde nemlig den 25. Februar 1632, og Helvig Rud, der siden 12. September 1630 havde været gift med Gregers Krabbe til Torstedlund, døde den 24. November 1638, hvorefter Gregers Krabbe 1646 giftede sig med Dorthe Clausdatter Daa¹.

Elisabeth Rosensparre, Olufs Datter, blev født paa Skarholt den 2. November 1592. I sit femtende Aar blev hun trolovet med Axel Brahe til Krenkerup, og deres Bryllup holdtes i Kjøbenhavn hos hendes Forældre den 1. April (Palme Søndag) 1610. Axel Brahe var en Søn af Peder Brahe til Krogholm (i Skaane) og Fru Margrethe Gøye; hans Moder døde den 11. April 1594 og Faderen den 28. Juni 1610. Efter dem arvede han Krenkerup (det nuværende Hardenberg i Radsted Sogn i Lolland), men han døde allerede den 24. Juli 1613. Med Elisabeth Rosensparre havde han en Søn, Peder Brahe, der var født den 6. August 1612 og døde i Juni 1613.

Medens Elisabeth Rosensparre var Enke, lod hun Radsted Kirke betydeligt udvide og forskjønne. Ved Kirkens Nordside lod hun 1616 opføre et anseeligt Gravkapel, paa hvis Gavle Brahernes, Gøyernes, Rosensparernes og Gyldenstjernernes Vaabener ere anbragte. Ved Kirkens Sydside lod hun 1621 opføre et smukt Vaabenhuus, der, ligesom Kapellet, er bygget i den Tids sædvanlige Renaissancestil. 1621 lod hun endvidere Kirkens Taarnmuur forhøje og her opføre en Kuppel med et anseeligt Spiir, der hviler paa 16 blyklædte Piller, men iøvrigt nu har en kjendelig Heldning mod Sydvest. Høiden af Taarnet og Spiiret tilsammen udgjør omtrent 65 Alen². I Kirken findes et Messing Døbebækken, som vistnok er givet dertil af Elisabeth Rosensparre. Paa dets yderste Rand sees nemlig hendes Forældres Navne og Vaabener med Aarstallet 1611 og paa dets indvendige Rand hendes og Axel Brahes Navne. Malmlysestagerne paa Alteret ere mærkede med Axel Brahes og Elisabeth Rosensparres Vaabener, Begyndelsesbogstaverne af deres Navne og Aarstallet 1617. I en gammel Inventarieliste anføres, at der i Kirken forhen har været et sort Fløiels Alterklæde med Axel Brahes og

¹ See Vedel Simonsen, de danske Ruder, II, 243—44.

² Kapellet udgjør nu en Deel af Kirken, og Ligkisterne, som forhen stode her, ere nedsatte i en nu tilmuret Hvælving under Kapellet. — Det af Elisabeth Rosensparre opførte Vaabenhuus tjener nu til Ligkapel. — Jvf. Historisk-topografiske Efterretninger om Musse Herred i Laaland. II. Nysted, Saxkjøbing og Landsognene i Musse Herred, ved F. R. Friis, 1872. S. 136, 141.

Elisabeth Rosensparres Vaabener, samt en Messehagel af Gyldenstykke, bestakken med Perler med de nævnte Vaabener. Om denne sidste bemærkes, at den blev borttaget 1659 af den svenske General Stenbocks Frue i Nakskov. Det er saaledes med god Grund, at der i Ligprædikenen over Elisabeth Rosensparre siges, at hun lod Radsted Kirke «med stor Flid inden og uden forbygge, renovere og bepryde, som noksom paakjendes», og det tilføies, at hun ogsaa (se- nere) prydede Herlufsholms og Vordingborg Kirker.

Som et Vidnesbyrd om hendes Virksomhed kan anføres, at hun 1614 reiste Sag i Anledning af Fastsættelsen af Skjel imellem Radsted og Hjelm Fang, hvilken Sag endte med Kongens Dom af 29. Mai 1616. Ved denne Anledning omtales «Krenkerups rette Arvinger». — Den 17. Juli 1617 udgik til Jakob Ulfeld, Holger Rosenkrands, Jens Juel og Jørgen Grubbe en Befaling, hvori det hedder, at «eftersom der begiver sig Irring og Trætte imellem os og Kronen paa den ene og os elskl. Oluf Rosensparre til Skarholt, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Dragsholm paa hans Datters E. og V. Fru Lisbeth Rosensparres Vegne, saa og nogle af vore Undersaatter af Adelen paa den anden Side, des Leilighed I af vore til Eder udgangne Befalinger haver at erfare» (etc.) saa skulde de, naar de fik nærmere Ordre, begive sig til Aastederne og skille Parterne ad til Minde eller til Rette¹. — Elisabeth Rosensparre skal ligeledes have bygget endeel paa Krenkerup, og det fortælles, at hun imidlertid boede i Radsted Præstegaard hos Præsten Niels Kjeldsen Vinther, der døde 1629. Hendes Navn med Aarstallet 1620 skal forhen have staaet paa en Gavl paa Krenkerups Hovedbygning; men hvad hun egentlig byggede her, vides ikke. — 1621 skrev hun et Brev til Sognepræsten i Sækkjøbing, Hr. Anders Mortensen, for ved hans Mellekomst at erholde bedre Fred paa sine Marker og Skove².

Efter en niaarig Enkekstand blev hun den 17. Marts 1622 paa Vallø «med hendes kjære Forældres, Slægt og Venners gode Raad og Villie tilsagt ærlig og velbyrdig Mand Palle Rosenkrands», og gjorde han selv siden sit Bryllupshøitid med hende samme Aar den 30. Juni³. Som allerede omtalt, var Birgitte Rosensparres Bryllup med Corfitz Rud blevet holdt i Kjøbenhavn da en stor Deel af Adelen var samlet der i Anledning af Herredagen, og det samme blev

¹ Sjæll. Tegn. XXI, 245. Sagen angik vistnok en Uenighed om Grændsen mellem Elisabeth Rosensparres og Enkedronning Sofies Godser.

² Tillæg 10.

³ H. P. Resens Ligpr. over Elisabeth Rosensparre.

Tilfældet med Søsteren Elisabeths. Rigsraad Eske Brock skriver saaledes herom i sin Dagbog for 1622: «den 30. (Juni) var Palle Rosenkrands's og Lisbeth Rosensparres Bryllup paa Raadhuset i Kjøbenhavn, og var Kgl. Maj. og Prindsen der, anden Dagen var Kgl. Maj. og Prindsen ogsaa der»¹.

Palle Rosenkrands, f. 1587 paa Glimminge i Skaane, havde i sin Ungdom studeret i Wittenberg og ligeledes besøgt Frankrig og Holland, og senere med Ære deeltaget i Kalmarkrigen, hvor han var bleven haardt saaret. Han var Lensmand over Vordingborg og Jungshoved Lehn 1614—32 og over Nykjøbing og Aalholm Len 1632—42; han blev flere Gange brugt i vigtige Statssendelser og var tillige i nogle Aar Patron for Herlufsholms Skole. Ved sit Giftermaal med Elisabeth Rosensparre blev han dog ikke strax Eneeier af Krenkerup, da han først 1624 fik sig tildømt Otto Pedersen Brahes Andeel i denne Gaard for sit Tilgodehavende 16,960 Rdl. Gaarden var dengang meget forfalden. Det bemærkes i Dommen, at Elisabeth Rosensparre var forlenet med Godset i sin Livstid, hvilket vistnok maa forstaaes om Axel Brahes Andeel, og heraf kan forklares, at efter en Landstingsdom af 8. October 1623 har Palle Rosenkrands indvarslet Elisabeth Rosensparre i Anledning af en Trætte om et Gjerde i Døllefjelde Langet. Palle Rosenkrands boede i nogen Tid i Vordingborg, hvor ogsaa hans Hustru Elisabeth døde i December 1627. I Ligprædikenen, som blev holdt over hende, siges det, at «hun var mere til Sorrigfuldhed end til Lystighed neged», baade fordi Verden havde i hendes favreste unge Aar besøgt hende med Sorg og Gjenvordighed, saa og fordi hendes Ægtefælle var saa længe borte i sin betroede Legation paa Kgl. Majestæts Vegne i England og Frankrig; saa at da han forgangen Aar (3: 1627) kom hjem først i Juni, var hun allerede meget svag og maatte faa Dage efter gaae til Sengs. Den 18. Juni var Stedets Sognepræst, den bekjendte M. Anders Arrebo, bleven hentet for at trøste hende med Guds Ord og Sakramentet. Palle Rosenkrands lod imidlertid hente 4 hølærde Mænd i Lægekunsten, nemlig først Dronningens Hofmedikus Doctor Anders Skytt og siden Professoren ved Sorø Akademi Dr. Joachim Burserus, M. Danckert Leyel og Kongens Hofmedikus Dr. Henning Arnisæus², «af hvilke somme tillige og somme undertiden alene paa

¹ Brasch, Vemmetoftes Historie, I, 127.

² Disse 4 Læger nævnes i Nyerups Literaturlexicon. Danckert (eller Tankred) Leyel og hans uheldige Kuur paa Birgitte Brock (Tyge Brahes til Vemmetofte) 1639 omtales i Vemmetoftes Historie af Brasch, I, 148—51.

adskillige Tider hende besøgte og varede paa i hendes Sygdom». Hun kom sig ogsaa saa vidt, at hun atter kunde søge Kirken; men ved Mikkelsdagstid tiltog Sygdommen, og da hun ikke mere kunde søge Kirken, lod hun, ligesom tidligere, holde Gudstjeneste hjemme i sin Stue. Da hendes Ægtefælle henimod Slutningen af Aaret skulde afgaae i en Statssendelse til Lybek, saa at hun ikke turde vente at see ham mere, holdt de Skriftemaal og Altergang hjemme i deres Stue den 12. October, hvor Poul Andersen, Medtjener, gjorde Tjeneste i Sognepræstens lovlige Fraværelse. Palle Rosenkrands kom dog tilbage førend hun døde og 14 Dage før Juul lod han atter hente Dr. Henning Arnisæus. «Og som hæderlig og høilærd Mand M. Poul Jensen, Forstander paa Herlufsholm, hende trøstede i hendes store Svaghed og Sygdom, da svarede hun fornoieligen, at hun var beredt og vilde gjerne skilles fra denne onde Verden. Dog, vidste hun at hendes Mand maatte leve med hende, da vilde hun gjerne bette med ham, om Tiden ikke bedre vilde give Lykke». Mange af hendes Slægtninge besøgte hende under Sygdommen; men Nytaars Aften hensov hun i hendes Ægtefælles, hendes Moders og Søsterbørns Velb. Otto Ruds og Elisabeth Ruds samt Sognepræstens Nærværelse, i en Alder af 35 Aar og 2 Maaneder. Hun havde selv, længe førend hun døde, valgt Texten til Ligprædikenen (Joh. Aab. Cap. 7 V. 9 til Slutn.). Hun blev begravet den 15. Januar 1628 i Vordingborg Kirke, hvor Sjællands Biskop Hans Povelsen Resen holdt Ligprædikenen¹. Hendes Lig er uden Tvivl i Aaret 1628 blevet ført til det af hende selv opførte Gravkapel ved Radsted Kirke, og findes vistnok nu i Hvælvingen under dette.

¹ Titelen paa Ligprædikenen er: Retfærdighedsens Krone, Som er endnu Guds rette Tienere og Børn til bæste i disse sidste verdens tider, dend samme som altid tilforn. Efter det rette og reene Jesu Christi Evangelii Prædicken, Af S. Johannis Aabenbaring i det 7. Capittel, fra det 9. Vers oc til Enden. Nogenlunde udlagd i Orthungborg Kircke, den 15. Januarii Aar 1628. Der Erlige oc Velbyrdige Fruis F. Elisabeth Rosensparris etc. Erlige oc Velbyrdige Palle Rosenkrantzis, salige Husfruis Liig blef nedsat sammestæds efter Christelig viis, i dend Herris Jesu Nafn. Ved H. P. R. — Erlige oc Velbyrdige Mand Palle Rosenkrantz til Krænckerup, K. M. Befalningsmand paa Orthungborg-Slot, sin gunstige gode Ven, trøsteligen oc tjenistvilligen tilskrefuen af Hans Poulsen Resen S. S. (Kjøbenh. 1628. 8.). Jvf. H. F. Rørdam, M. Anders Arrebos Levnet og Skrifter, I, 195—96, og II, 164—67; paa sidstnævnte Sted findes et Sørgedigt over Elisabeth Rosensparre, skrevet af Arrebo og indført ved Slutningen af H. P. Resens ovennævnte Ligprædiken. — Endvidere haves et latinsk og et dansk Llgvers over Elisabeth Rosensparre, af Joh. Joh. Mariager, Hafniæ 1628 (Hjelmsjernes Samling Nr. 3996. 4to).

Palle Rosenkrands blev senere gift med Elisabeth Lunge; han døde 1642 og ligger ligeledes begravet under Hvælvingen i det ovennævnte Gravkapel ved Radsted Kirke. I Kapellet findes en Mindetavle over ham og hans to første Hustruer Fru Helvig Rantzov og Fru Elisabeth Rosensparre, samt et godt Maleri med Billeder af ham, hans tredje Hustru Elisabeth Lunge og Sønnen Jørgen Rosenkrands¹.

¹ Indskriften paa Mindetavlen i Radsted Kirke er aftrykt i Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd II, 103—4, men ikke nøiagtigt. Den meddeles derfor her, i Tillæg 11, efter en nyere Afskrift.

Tillæg.

1.

1441. 18. October. *Et Brev om, at Hr. Ib Jensen Rosensparre blev slagen til Ridder ved den hellige Grav. Oversættelse.*

Alle Mænd, som dette Brev see, hilser jeg Vilhelmus de Torum, Ridder, af Frankrig, og gjør alle vitterligt, nærværende og tilkommende, at jeg denne navnkundige Mand Jakob Skarolt af Skaane i det Rige Danmark haver med min egen Haand gjort til Ridder af den hellige Grav paa S. Margrete Jomfrues Dag, nærværende velbyrdige Hr. Johan, Friherre af Roy i England, den Herre Marskalkes Søn i det store Rige Frankrig. Hvilket jeg offentlig vidner. Til ydermere Vidnesbyrd haver velbyrdige Mand Hr. Gert af Masto, Guilhelmus af Fayloch (hvilke og paa samme Tid og Sted ere gjorte til Riddere), hængt deres Indsegl herunder. Skrevet til Venedig Aar 1441 St. Lucæ Evangelistæ Dag.

Efter en Oversættelse iblandt Klevenfeldts Samlinger, hvor det angives, at den latinske Original findes paa Skarholt.

2.

1562. 19. Mai. *Om Bosjø Klosters Inventarium.*

Steen Rosenspar fik Quitanze, lydendes som efter følger.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at os elskl. Steen Rosenspar, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Kallundborg haver nu antvordet ind udi vort Kammer her paa vort Slot Frederiksborg, os selv tilhænde, et S⁴ Hans Billede af Sølv, «en trind sølff nap», en liden Guldalk og Disk, tre andre Kalke og Diske af Sølv forgyldte, fem «Mustrantzer», store og smaae, de 4 af Sølv, det femte af Kobber, en «nødschal» beslagen med Sølv, en Tavle beslagen med Sølv, en liden Kjæde med en Tavle ved, et Kors med en Kobberfod og 2 Bøger, som

han annammede udi Bosie Kloster. Thi lade vi for^{ne} Steen Rosensparre og hans Arvinge kvit og kravsløs for al ydermere Krav eller Eftermaning af os og vore Efterkommere Konninger udi Danmark, for alt for^{ne} udi alle Maade. Givet Frederiksborg den 19 Dag Mai Ao. 62.

Registre over alle Lande 2, 260.

3.

1563. 27. Juli. *Kong Frederik den Andens Pantebrev til Steen Rosensparre paa endeel af Bosie Klosters Gods.*

Wij Frederich thenn Andenn (etc.) G. a. v. och kiendis mett thette wort obne bress, for Oss oc wore Effterkommere Konninger wdj Danne-
marck Ossz aff Rett Vittherlig gielldt skyldig at were Ossz Elskl. Sthen
Rosensparre tiill Skarollt wor Mandt oc Raadt Halffemphesindtz-
tiuffue thuo Lodt wngers guldt halffierde hundrede sex kroner wdj giordt
Guldt, Halffsiuffuende Hundrede fyrgetyffue nij lodt giortt sølff, halffsietthe
hundrett nij guode møntede oc vforfalskede Jochimsdaller oc enn Marck
dansche, som handt Ossz tiill wort oc Riigens nytte oc behoff lont oc
mett forstrecked haffuer, For huilekenn summa guldt sølff daller oc mønth
wij wdj panth oc foruaring setther for^{ne} Sthenn Rosensparre wort oc
Kronens gotz wdj wortt Landt Skone, som offuer bleff fran Bosie
Closter, Oc wij for maglaug icke affhende tiill Ossz Elskl. Frwe Thalle
pouell Laxmandtz Efftherleuersche, huilckedt gotz mett aldt sin Renthe
oc Retthe tiillegelssse effthersom oc handt nu self wdj were haffuer, haffue,
nyde, bruge oc beholde for ith frit brugeligh pant tiill saa lenge thedt
worder hannem Eller hans arffuinge Egenn affløst aff ossz, wore effther-
kommere koninger vdj Dannemarek for for^{ne} Lxxxij Lodt wngers guldt
iiij^c vj Kroner, vij^c xlix Lott sølff vj^c ix daller och 1 ʒ d. Dog saa handt
skall giøre Ossz oc Rigelt ther aff tilbørliige thienneste oc holde gotzedt
widt heffdt oc magtt, oc Bønderne ther tilleggendis ere, wed Loug skiell
oc Rett, oc thennom vdj ingenn maade vforrette emodt Lougenn, wdfeste
aff thieris gaarde, eller wdj andre maade mett nogenn nye indfestening
eller paalegge besuerge, Skal handt oc frede Jagthenn, Oc cy forhuge
eller forhugge lade nogenn thee Skouffue ther tiilleger tiill vpliggt wdj
nogle maade. Thij forbiude wij (etc.). Giffuet paa vort Slott Kiøpenhaffnn
thenn xxvij Dag Julij Aar Mdxij.

Wnnder wort Signett.

Friderich.

Meget beskadiget Original paa Pergament, med et vedhængende Segl, i Ge-
heimarkivet.

1563. 18. October. *Steen Rosensparres Brev til Mogens Gyldenstjerne om Skibe og Fetaille.*

J. h.

Min gansske venlig helssen nu oc altid forsendt met vor herre. kære her maaens frænne oc synderlig gode ven betackendis eder gansske høgelig oc gerne for møged erre oc got hues ieg gerne for tiænne oc for skylle vel met all hues vdi min ringe mackt er. kære her maaens, som ieg sist gaff eder til kænne ieg haffde lat et lided skiff, ieg har met brød oc haffre, saa var same skiff komed for elsbor siden konn. matt. var der fra dragen oc haffuer iorn ransso, som hussed har i beffalning, anamed baade brød oc haffre, oc mentte om thet trængde, da dude haffren vel at giøre vdi malt, oc skriffuer der hos, at ther er saare liden fetalle for honnen, som j vider kand for farre aff thet hans breff her inne liger, oc hand er begærendis, at ieg ville for skecke ham met thet same skiff eller et anned effter same hans breffs lydelsse, oc bemeller at hand har konn. matt. breff til meg oc fler hans naades lænsmend, atj skal for skecke ham hues hand hos dom furdrer til same husses ophold, kære her maaens, saa tør ieg icke beuarre meg der naaged met, thi ieg har ingen beffalning at for skecke naaged, hellers er her icke flesck at become oc hues anned hand skriffuer om, ville icke heller være saa snart til rede, vden mand skulle thage aff thet, bønderne giffuer, der til er her ingen skiff at become, vden thet lille, ieg sel har, men før thet skulle bliffue naaged for smød(!) for hues thet kand føre skal thet gerne være til rede om ieg for noger beffalning her om, ti ieg har huerken bruged skiffued eller min skude meg til gaffns siden Sancthe hans dag anned en thi har løffued paa konn. matt. vegne til Køffuenhaff oc saa thil lægeren, ieg har skreffued frans brockenhus til om at ieg sænner ham iørens breff oc skreffued, hand skriffuer meg til at for skecke seg fitalle hues ieg ved ingen besked om, vider har ieg inted skreffuet frans til. kære her maaens, om i vel thalle met iackop beck her om oc saa giøre vel oc skriffue meg et or til igen huis eder synnes, ter som ieg da kannd bestelle naaged der om, som eder synnes konn. matt. gaffn er, vel ieg thet gernne giør, som ieg this plætig(!) er, oc bedendes om her er naagen tidenne for honnen, som i maa delle mett venner, atti ville hafft ten vmage oc skreffued meg et or til vdi genn. hues ieg kand giøre i kand haffue tinneste eller got aff, giør ieg gerne oc vel her met eder gud alsom metthiste befalindes, lader mette oc ieg helse eder oc Anne met manne c^m gode nætter. aff kallebor mandagen nest effter Sancthe Galle dag anno domini mdlxiiij.

Stithenn rossenspar
til skarolt met egen h.

(Udskrift:) Erlig oc velbyrdig mand oc Strænge reder her maaens gyllenstjerne thil stiernholm konn. matt. statholler paa køffuenhaff min kære frænne oc synderlig gode ven ganss venligen til skreffued.

Original i det kgl. Bibl., danske Adelsmænds Breve Fasc. 54. Interpunktions-tegn findes saa godt som slet ikke.

5.

1564. 1. October. *Steen Rosensparre skriver til sin Bedstemoder Fru Ida Munk om Krigen.*

j h

Sønlig helssen nu oc altid forssendt met vor herre. kære moder, nest al venlig thackssielsse for alt erre oc got, som j meg altid giort oc beuist haffuer, hues ieg aff min ringe mackt gærnne for skylle vel, som ieg eder thess plætig er etc. giffuendes eder ganske venligen at vede, at nu vdi mandages at affthen kom ieg til skarolt som klokken var ved viij, oc fant ieg eders skriffuelsse der for meg, for huelcken eders gode skriffuele ieg belacker eder ganske gernne, oc vel ter til altid finnes god vellig at for skylle met alt hues vdi min ringe mackt er. kære moder, som i vdi same eders skriffuelsse for meller ati ville haffue eders tiænner Suen hiem oc skecke en annen vdi thet stæd hid oc var ther for begærendis, at ieg met thet første ville skriffue eder thil om thet kunne ske, thi i actede att bruge ham til eders gaars foged etc. aller kæreste moder, saa har tiden seg icke begiffued saa at ieg har siden den tid kunned skreffued eder suar til, ti ieg drog stragx om morgenen fra skarolte ved vj slæt oc til aahus om afftenen, oc der ieg kom der, var rytter oc knætte op rugt, oc fant tom om onssdagen vij mil paa thenne side aahus, oc gaff ther greffuen oc øffuersterne ti breff, som konn. matt. tøm haffde til skreffued, oc ther hos hues myntlig ber[e]lting oc suar, konn. matt. meg beffalled haffde, oc rugtte greffuen same natt op, saa vi var om torsdagen att morgen vdi vor læger, som vij then dag bleff ther sol stod op, oc haffde tha reded iij mil, oc fick vi ther kundskaff, at her laa vdi løckeaa v fennecker knætthe tu suader rytter, saa var vi same natt oppe igen som klokken var et oc rugtte hid, menthe atti skulle vel ville for tøfft her, effter ti haffde begynt her at gøre sleg en beffæ[s]ting, som vor kund skaff lyde oc var oc sant, thi haffuer vel begyntt atti ville gort thet, saa at mand icke skulle løffued stragx ind til tom ther som thi haffde faaed tid til at ful komed thet thi begynt haffde. aller kæreste moder, saa kom vi her til løckeaa nu vdi fredages ved ij slæt efter medag, oc tha var thi før op rugt ved en to eller iij timer then største hoff, thi the for saae tom vel met tøres vackt paa ij mille væges fra tom, saa thi fick for

tillige kundskaff aff oss, dog kom vort for traff naagelle vdoeffue[r], som bleff slagen oc greffuen, hen ved en xxx men, der i blan bleff for vared fencklig til vdi dag xiiij, som var suensske oc finder, tom gaff greffuen tisse fatig mend(?) her vdi bleginge, som har lided maged ont oc er hopbrænd for oc fra thaged allt hues ti har, ti motte tom ransunne oc giøre aff allt hues thi ville, ter til var naagel vel god vellig, tes vær, oc for trød tøres skade, dog di der met var lided hiulpen, oc skød tom strax vdi hiel, oc var thet en ond hellig dagx gærning, gud hielp vel, ti arme Sy[n]der kunne ther dog inted til, men thi har giort et ynckelig mor her i thet arme lans egen, bleginge oc lister alt aff brænt oc bort thaged, leded saged til seg bønner, som suensken skulle suære oc hylle hues ti oc ville gort, som ti icke heller haffde annen raad til paa den tid, tis vær, oc var thi hen ved ij^c oc fler, som ti kom, bleff ti stragx om ringed oc vdi hiel slagen, men thet bedreffuede mor, ti vdi ronnebi met alt folck, kuinder, piger, børn, ti har gort, vel gud vden tuil icke haffue vbølont, gud giffue thet maa skee her vdi værden; alle kærester moder, saa har ieg icke hafft thid til at skriffue eder til siden ieg sicke same eders skriffuelse, saa kand thet vel ske, naar j vel sænne en annen karl her op til fannen vdj gen, som eders rider vnder, vel ieg vel fly, at thenne skal kome hiem naar ieg vider faar eders skriffuelse der om oc thenn annen hid komer; kære moder, tror ieg alt at i for at sænne ij hid vdi gen, thi at her er full som tøres folck er bort dødt oc ti sænner anner strax vdi stæden, saa ti har saa manne som ti er thacksirede for, saa ved ieg vel at thet vel icke bliffue glømt at ther bliffuer sport effter huem ther har hafft sinne til stæde, oc vel ther for haffue eder vdi en god mening at vared, bedendis j icke vel for thencke meg, ieg gjør altid gærne aff min ganske hues eder kært er, som ieg oc plætlig er; her met eder gud aller meetiste beffaling, hand vnne vos at findis glad oc helbrede; giører vel oc helsser eders jomfruer met manne e^m gode netter paa minne vegne. aff lægeren ved lækkeaa Søndagen nest effter S. mechels dag anno dom. mdlxiiij.

Sthenn rossenspar
m e h.

(Udskrift:) Erlig oc velbyrdig fru ide muncks til nygaar, min kære moder gansske venligen til egen hond.

Original i det kgl. Bibl., danske Adelsmænds Breve, Fasc. 54. Interpunktion findes ikke. Seglet mangler.

1578. 3. September. Fru Mette Rosenkrands skriver til Fru Birgitte Bølle i Anledning af sin Datters (Birgitte Rosensparres) Bryllup.

Minn ganndsche wennlig hellssenn nu och altid tillfornn schreffuen mett wor herre, Allerkieriste Birgitte och min kiere Søster, will ieg haffue thig Saa ganndsche høgeligenn och giernne Bethackitt for mөгitt hulhed och gott, Som ieg wdi mannge maade aff thig befunditt haffuer, huilekitt ieg alle mine Dage will finndis guoduillig att for skylle y alle the maade ieg wed thig till willig och guode kannd werre, allerkieriste Birgitte och kiere Søster, kannd ieg thig icke fuldschriffue Saa ret fast mig aff alt mitt hierte forlennngis ephther att thalle medt [thig], Och sagde thinn Søster Kirstenn for mig nu hund wor her wdj Byenn, att thu haffde aethed thegh her wdt, huilckett ieg wor mөгitt glad till och haffde wist forhoffuett att skulle kommit thig till ordtzs. A. k. Birgitte och kiere Søster, forseer ieg mig att thu haffuer well hørt, att ieg acter att giørre min Datters Festenn øll her wdi Kiøffuindhaffnn thennd neste Sønddag Epthier Sannete Mickells Dag nu førstkomminndis, och throer ieg icke andett, ennd att Christopher och thu haffuer faaitt Breff ther om, Er ther for min ganndsche wennlig Bønn till thig att thu wille well Giøre for huis gode ieg nogenn tid mett thig forskylle kanndt, Och laanne mig thinne flamsche Kleder, Dreill, Damaskis Duge, Huid søms Duge, och Hanndkleder, baade aff Dreill, Damask och Huidsøms, att thu och will laanne mig thitt Rødde Damaskis tapett offuer tho skiffuer, som thu fick ephther Sallig Olluff Mouritzssenn, och fick frue Anne Hardenberg magen till thett thu haffuer, och wille ieg bruge same Tappeitt wdj Sallenn her y min gaardt, Allerkieriste Birgitte och kiere Søster, att thu nu wille giøre her wdi som min fuldkomelig gode thro er till thig, och wnnfdaldt mig nu icke, Och huis thu willt laanne mig, att ieg thett molte bekomme nu mett thette mitt budt, Jeg skall mett gudtzs hielp well lade forwarre thett, Saa thett innthett Skall bliffue att skade y mine werre, och ther som [ieg] paa enn andenn tid haffuer nogett, som thu er begierinndis, Skallt thu giernne werre thett Raadigt, Och alle mine dage hulleligenn och giernne will giøre huis thu kannd werre thiennt mett och haffue gott aff, kiennde Gud allmegtiste thennd ieg thig nu och altid lennge Sund will haffue Beffallitt, ynnscher ieg Christopher och dig mannge M. gode netter. Ex Kiøffuindhaffn thennd 3. Septembris, Anno 1578.

Myn aller kerreste Berette och kerre søster gør nu y alle maade Som mjn gode ttero er til djg och ond falld mfg jcke, huijz jeg haffuer, du y lge maade aff mfg er begernz, skallt du vuere raadjtt, och beeder jeg djg paa dett vuenlljst, att du ju vujllt laanne mfg djtt reø damske tlapette offuer dj ij skjffuer, dett skaljntide belljffue att skade meere end du hade

dett y djn egen for vuarrjen, och ttero baade djn gode hossaanne och djg saa vujl, att y ju baade vujlle komme hjd tjjl mjn daatterz ffeftenz eøl, oc jcke belljffue mvg eude och y nu baade vujlle betrackde, att dett er mjn enste daatter Som y udj dj maade kand tjjenne mig, nu gud aller mettjste beffaller jeg djg med manjn c^m gode netter, Som jeg ynsker Kerrestaaffer och djg och gør dett mvg eontl att jeg jcke kom djn gode hossaanne vujderre till eorz förr hand dero herr fera etc.

Mette Rossenkeranz egen haand.

(Udskrift:) Erlliig welbiurdig frue Birgitte Christopher Gøysis till Auindtzerbergh min kierre Søster och Sønnderlig guode wenn gansche wenligen Tiillschreffuitt.

Original i det kgl. Bibl., danske Adelsmænds Breve, Fasc. 53. Kun den sidste Deel af Brevet, efter Datoen, er egenhändig.

7.

1588. 8. Juli. Uddrag af Protokollen i Skiftet efter Fru Mette Rosenkrands til Vallø.

Den originale Skifteprotokol findes iblandt Universitetsbibliothekets Manuskripter (Rostgaards Samling Nr. 68 fol.). Nederst paa første Side, samt ved Slutningen og et Par andre Steder findes Oluf Rosensparres og Preben Gyldenstjernes egenhændige Underskrifter. Bogen har ved Ryggen været gennemtrukken med Snore, hvori der har hængt to Segl, som nu mangle. Begyndelsen er følgende:

«Vi efterskrevne Oluf Rosensparre til «Skarollt» paa min egne og Prøbern Gyldenstjerne til Vosborg paa min kjære og salige Hustrues, ærlige og velbyrdige Frue Fru Birgitte Røsensparres og min kjære Datters ærlig og velbyrdig Jomfru Jutte Gyldenstjernes Vegne, gjøre alle vitterligt og kjendes med dette vort aabne Brev, Lodder og Register, at vi vare udi de hellige Trefoldigheds Navn forsamlede her paa Vallø den ottende Dag udi Juli Maaned Aar M. D. Lxxxvij, om et venligt og kjærligt Søskendeskitte om Vallø, Thotterupholm og Halvparten af Holm Hovedgaard, med Bygning, Eiendom, Jordegods, Pantegods, Mølleegods, Indførsel Gods og Kjøbstadgods, Enemærker, Fællesskove, Fiskevand, Desligeste om Bygningen, Boe og Boskab, Guld, Sølv, Klæder, Klenodier, Fæ, Kvæg med al anden Løsøre og Herlighed, ved hvad Navn det helst er eller nævnes kan, intel med alle undertaget, som os baade og en hver besynderlig tilfalden er, efter vores kjære salige Moder, ærlig og velbyrdig Frue Fru Mette Rosenkrands til Vallø, hvis Sjæl Gud haver, som liggendes er udi Sjælland, Skaane, Halland, Jylland, Fyen, Lolland, Falster og paa Møen, Item først er mig for^{ne} Oluf Rosensparre for min fuld Broderlod med Ret Lov og Lod tilfalden

Halvparten af Vallø og Holme Hovedgaarde, med Grund, Grave, Huus og Bygning, være sig Abildhaver, Humlehaver, Kaalhaver, Hestehave, Kohave, Enghaver og al anden for^{ne} Hovedgaards Tilliggelse med alle de Enge Skifter paa «Willemoszenn», som findes at være afpælet, lige som den nu bruges, begreben og forefunden er, efter den Lodbog og Afkaldsbrevs Lydelse, som er gangen mellem salig Peder Oxe og salig Peder Bilde paa deres Hustruers Vegne om Vallø Gaard og Gods, der det dennem imellem blev deelt og skift. Desligeste med Halvparten af Kors Engen paa Heden ved Solrød liggende, efter som den for^{ne} vores kjære og salige Moder blev tilskiftet efter hendes salig Husbonde Peder Oxe, saa og med Halvparten af Kagstrup Mose, som og for^{ne} vores kjærlige og salige Moder blev tilskiftet, efter hendes salige Moder ærlig og velbyrdig Frue Idde Munks Datter og liggendes er ved Kagstrup By, intet med alle undertaget, som er til haabe med for^{ne} sin Eiendom sat og regnet for — viij Pund korn Sjællands Maal med disse efterskrevne Byer, Gaarde og Gods og Eiendom, som her efter følger; som er først min Broderlod her udi Sjælland liggendes.»

Her nævnes nu endeel Jordegods i forskellige Herreder i Sjælland, og deriblandt i Olstrup Sogn i Tybjerg Herred:

«Holmegaards Halvparten med al samme Gaards halve Parts Eiendom og rette Tilliggelse udi Ager, Eng, Fiskevang, Fægang, med al anden halve Parts Herlighed, efter som samme halve Gaard salig Fru Mette Rosenkrands blev tilskiftet efter salig Peder Oxe, er sat og taxeret for — viij Sjællands Pund Korn.»

Om to Gaarde og et Gadehuus hedder det:

«Disse efterskrevne to Gaarde og et Gadehuus haver salig Fru Idde Munk bebrevet Jomfru Inger Rosenkrands hendes Livstid.»

Landgildet af alt det ovennævnte Gods udgjør, beregnet i Korn, 25¹/₂ Læst. 4¹/₂ Pund.

Som hørende til denne Lod nævnes endnu noget Gods, «som Anne Hardenberg er bebrevet hendes Livstid og efter hendes Død og Afgang at skal følge». Dette Gods, beliggende i Sjælland, Lolland og Møen, gav tilsammen 13 Pund 10¹/₂ Skp. Korn, og hertil hørte 4 Skove, der tilsammen gave 300 Sviins Olden.

Skovene, som vare lagte til den omtalte Vallø Lod, gave tilsammen, «naar for^{ne} Skove, som ere Eg og Bøg», bære Olden, 3178 Sviins Olden.

Til samme Lod hørte endnu følgende Kjøbstadgods:

En Gaard «paa Amager Thorridt, paa det Hjørne, som man gaaer i Østergade», med en Bod derhos, vurderet til 700 Dl. — to Boder der hos i Kjøbmagergade, vurderede til 400 Dl. — nok tre Boder i «Wingardt stræditt», de to bleve kjøbte af Mikkel Kemnitz, den tredie, som var Peder Oxes, ere taxerede til 200 Dl. — Item to Boder i Lass Bjørnsens

Stræde, vurderede til 150 Dl. — «Item udi Kjøge, først en Gaard i Brostræde, som er nybygget og bruges den her til Vallø, er vurderet og sat for 250 Dl.» — «Item en Gaard paa Thorridt» i Kjøge, vurderet til 250 Dl., «deraf skal følge denne Lod tre Fjerdeparter, som er sat for 200 Dl.» — Desuden i Kjøge en Bod i Kirkestræde og en Have udenfor den nye Port, tilsammen vurderede til 49 $\frac{1}{2}$ Dl. — Endelig i Slingerup to øde Boliger og Part i en tredie øde Bod, vurderede til 40 Dl.

Herefter opregnes hvad der hørte til Oluf Rosensparres Broderlod i Skaane. I «Skødz» Herred nævnes bl. A. Fjerdeparten af «Thogerup» Hovedgaard. Landgildet af denne Broderlod er «overalt regnet og lagt for Hartkorn», og Summen udgjør 12 Læster 4 $\frac{1}{2}$ Pund 2 Skp. De til denne Lod hørende Skove kunne, «naar Olden er», føde 1648 Sviin. — Hertil hørte endnu noget Kjøbstadgods i Malmø, Lund og Væ, og endelig havde saavel Oluf Rosensparre som Prebjørn Gyldenstjerne Andeel i nogle Skove, som «findes at være udskiftede mellem sal. Oluf Mouritzens Arvinger».

Endelig kommer Fortegnelsen over hvad der hørte til Oluf Rosensparres Broderlod i Jylland og Fyen. Summen udgjør, idet alt er regnet og lagt «udi Hartkorn efter Oboemaall», 9 $\frac{1}{2}$ Læster 10 «Orthe» 9 Skp. 1 Fdk. — De tilhørende Skove vare ansatte til 614 Sviins Olden. — Til denne Lod hørte noget Gods, «som Fru Anne Hardenberg er med forlenet udi Jylland og tilkommer Oluf Rosensparre efter hendes Død og Afgang». Det udgjorde «udi aaboe maall beregnet udi Korn», 15 $\frac{1}{2}$ «orthe» 4 $\frac{1}{2}$ Skp. 1 Fj.

Oluf Rosensparres Lod i det sjællandske, skaanske og jydsk Gods udgjør «udi hartkorn, hver efter sit Værd, efter som det findes anskrevet bag i denne Lodbog: fyrretyve halvniende Læster, fem Pund, halvanden Ort og halvfemte Skjeppe, og Skovene til denne Broderlod halvsjette Tusind halvtredie Hundrede og 30 Sviins Olden.»

Paa samme Maade opregnes nu det Gods, som tilfaldt Preben Gyldenstjerne paa hans afdøde Hustrues og hans Datters Vegne. Af dette Gods nævnes først Tholterupholms Hovedgaard i Faxe Herred og Faxe Sogn, «og er Gaarden med sin Eiendom og med Auffnsø Mølle regnet og sat for 8 Sjællandske Pund Korn».

Til denne Lod hørte ligeledes noget Gods i Sjælland, Jylland og Fyen, som Anne Hardenberg havde faaet Brev paa at beholde saa længe hun levede. — Kjøbstadgodset bestod af: en Gaard i Viborg, en Gaard i Nyborg, 5 Boder i Kjøbenhavn, «liggende i Endeløsse Stræde», en halv Gaard i Ringsted, en Gaard i Præstø og nogle Steder i Lund, Malmø og Helsingør.

Søsterloddens Hartkorn udgjorde ialt 24 Læster 5 $\frac{1}{2}$ Pund en Ort, og Skovene halvtredie Tusind halvfjerde Hundrede og 34 Sviins Olden.

Til Slutning kommer en lang Forklaring over hvorledes de forskellige Varer, hvori Landgildet ydedes, i Værdi sammenlignedes med hinanden, samt Erklæringer om, at den ene Part stedse giver Afkald paa alt, hvad der nu var henført til den anden Parts Lod.

8.

1612. 15. Marts.

Oluf Rosensparre fik Brev at skulle ligge udi Slotsloven paa Kronborg.
Christianus 4^{tus}.

Vor synderlig Gunst tilførn. Viid, at eftersom vi for raadsom eragte, at vort Slot Kronborg med en vore Raad og gode Mænd bliver forsynet, som dersammesteds kunde ligge udi Slotsloven og med Alting have god Indseende om noget uformodentligt paakom, Thi bede vi eder og ville, at I retter Eders Leilighed efter at begive eder til for^{ne} vort Slot Kronborg, saa I otte Dage efter Paaske førstkommendes visseligen kan være der tilstede, og fremdeles over Sommeren og indtil I videre Besked fra os bekommer der bliver liggendes og at I siden haver flittig Tilsyn og Varetægt dersammesteds, som I bedst kunde betænke os og Riget paa det Sted at være gavnligt, tagendes med eder ind paa Slottet hvis I kan have behov til eders Persons og eders Folks Underholdning; Eders Rostjeneste af eders Len og Arvegods, den skal I stedse lade blive hos Fanen, hvor den bliver henforordineret, saa for^{ne} Fane derfor ikke skal blive svækket, og naar enten Gesandter hid til vor Kjøbstad Kjøbenhavn kunde hænde at komme eller noget andet slikt kunde forefalde, at vore forordinerede regerendes Raad foraarsagedes eder til sig at fordre, I da saa lidt og ofte I derom bliver admoneret eder til dennem begiver og bliver hos dennem tilstede indtil at hvis som i saa Maade da kunde forfalde er bleven forrettet. Derom etc. Haff. 15. Marts 1612.

Sjæll. Tegn. XX, 445 v.

9.

1614. 2. Mai.

Oluf Rosenspar fik Brev at skulle lade forfærdige det store Huus paa Draxholm.

Christianus Qvartus.

Vor synderlig Gunst tilførn. Vi bede eder og ville, at I der paa vort Slot Draxholm det Huus, hvorpaa de tre Lofter ere nedfaldne, igjen lader bygge og forfærdige, dog at det skeer med ringeste Omkostning muligt er.

Og at I alle Maade derudinden rammer vort Gavn og Bedste, og [hvis] I udi saa Maade derpaa anvender, haver I at føre eder til Regnskab. Vi have befaleet os elskl. Enevold Kruse, vor Mand, Raad og Statholder udi vort Land Norge, at skulle forskaffe eder tredsindstyve Bjælker, hver 16 Alen lange, og et hundret Tylter Savdeler, naar I did Skib der efter skikkendes vorder og derom hos hannem lader gjøre Anfordring. Dermed etc. Kjøbenhavn den 2. Mai Anno 1614.

Sjæll. Tegn. XXI, 56 v.

10.

1621. 28. October. *Elisabeth Rosensparres Brev til Præsten Anders Mortensen i Saxkjøbing om utilstrækkelig Markfred*

Kierre Her Anders Morthenssenn, Och gode Vehn, gud Allsommegligste Vehre nu och altid hoes eder, Och giffue eder en god Dag, Giffuer ieg eder Venligenn tilkiende, att der haffuer nogenn, nu saa vel som tilforn, fordristet sig till, och tagenn større huller, paa Gallmenagers gierde, och hollm-gierdenn, att di der kand indføre, huis di ville, och udtage der huis di vill haffue, och Dyrrenne udaf hollmen der offuer udkommer, Huorfor ieg beder eder giernne, att i wdi dag ville give dett tilkiende for Meningheden y Saxkiøbings Kircke efter Predigkenn, at huem sligt haffuer giort, ville dett bekiende, och haffue sligt Fordrag, eller ieg schall lade den Kristenn Kierckens Bønn gaa offuer dennom, att di maa faa deris tilbørlig Straff. Jeg gjør giernne igien huis eder kiertt er, och vill hermed haffue eder Gud allermegligste befallendes. Aff Krenckerup den 28 Octobris Ao. 1621.

Och att dij thencker thill att holde deris quig wde, suin och anditt, som dij Imod mitt Minde har hafft der Inde, hellers wederfaris dett Nogitt, daa att haffue dett for Hiemgiæld, befallendis eder gud.

Elisebett S. Axell Brahes
Rossenspar, E. H.

Original iblandt Klevenfeldts Samlinger. Uden Tvivl er kun Slutningen af Brevet, efter Datoen, egenhændig. Et Sted i Nærheden af Hardenberg kaldes endnu Galminager. Holmen er Navnet paa en smuk lille Skov, som hører til Hardenberg og ligger imellem denne Gaard og Saxkjøbing.

11.

Mindetavlen i Radsted Kirke.

Den Mindetavle, som Palle Rosenkrands 1628 lod opsætte i det af Elisabeth Rosensparre opførte Gravkapel ved Radsted Kirke, er meget anseelig, og bestaaer af mørkeblaa Skifer. Den egentlige Indskrift, som be-

gynder med «Conjugia bina» og ender med «Pallas Rosenkrantz», er omgivet med en dobbelt Række adelige Vaabener, der tidligere have været prydede med Farver og Forgyltning og vistnok betegne Axel Brahes og Palle Rosenkrandses samt Helvig Rantzovs og Elisabeth Rosensparres Ahner. Indskriften er i de sidste 30 Aar to Gange bleven oprisket, med Undtagelse af de tre sidste Ord: «Vive memor Lethi», der findes paa den nederste Deel af Omfatningen. Bogstaverne ere alle latinske Uncialbogstaver, og Indskriften lyder nu saaledes som den nedenfor er gengivet. — Helvig Rantzovs Fødselsdag synes aldrig at have været angivet. (Feuelle er vistnok Herregaarden Fæveile i Jylland). Elisabeth Rosensparres Dødsdag er tydeligt angivet til 30. December, men i Palle Rosenkrandses Biografi, optrykt (efter Ligpr.) i C. P. Rothes Berømmelige danske Mænds og Kvinders Eftermæle er den angivet til 31. December, hvilket formodentlig er rigtigt. (I H. P. Resens Ligprædiken over Elisabeth Rosensparre staaer, at hun døde om Aftenen Nytaars Aften den 30. (!) December). Tallet, som skulde angive Peder Brahes Dødsdag, kan nu ikke læses, men Pladsen, som det har indlaget og andre Mærker tyde paa, at der har staaet et tochiffret Tal. (Paa Brahernes Stamtavle i Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd staaer, at han døde den 11. Juni). Da Tavlen er opsat 1628, maa Palle Rosenkrandses Dødsdag være tilføjet senere, og det samme er vistnok Tilfældet med Sønnen Frands Rosenkrandses Fødsels- og Dødsdag. — Indskriften er følgende:

Register.

- A**ahuus, 41.
 Aalborg, Johannes, 19—20.
 Aalefiskeri i Ringsøen, 12.
 Aalholm Len, 22, 35.
 Aaresild, 21.
 Aarhus Stifts Kirker, 23.
 Aarsmarke, 19.
 Aarstede Herred, 5.
 Aastrup, 27.
 Agerup By i Skaane, 12.
 Alanus, Joh. Janus, 29.
 Albertus, Henr., 30.
 Allingegaard, 2.
 Andersen, Aage, 6; Poul, Præst, 36.
 Anna Catharina, Dronning, 31.
 Arnisæus, Henning, 35, 36.
 Arrebo, M. Anders Christensen, 22, 35, 36.
 Asmundsen, Tyge, Biskop, 15—16.
 Astor Hede, 15, 16.
 Axelsønner, 2.
- B**ang, Hans, Præst, 30.
 Barnekov, Hans, 11.
 Barsebeks Fiskerleie, 21.
 Basse, Steen Bille, 6.
 Beck, Jakob, 40; Jochim, 9.
 Bergenske Herredag, 22.
 Bille (eller Bilde), Birgitte, 4, 6—7; Claus, 20, 27; Erik, 2; Eske, 7, 10; Jens, 3; Karen, 1, 2; Oluf, 23; Peder, 14, 15, 17, 45; Steen, 6—7; Torben, Erkebisp, 6—7.
 Birchinge, 9.
 Bleking, 42.
- Bording, Chr. Lauridsen, 28, 30.
 Boslø Kloster, 11—12, 13, 17, 19, 38—39.
 Brahe, Axel, Ridder, 7; Axel, til Elved, 21, 22; Axel, til Krenkerup, 29, 30, 33, 49, 50; Elisabeth, 20; Jørgen, 21, 28; Lauge, 14; Otto Pedersen, 35; Peder, til Krogholm, 33; Peder (1612—13), 33, 49; Sofie, 20; Steen, 30; Tyge, 20; Tønne, 28.
 Brochmand, Jesper, 32.
 Brock, Birgitte, 35; Eske, 24, 29, 30, 31, 35; Lauge, 30; Margrethe, 29, 30.
 Brokkenhuus, Frants, 40.
 Brød fra Kallundborg Len, 12.
 Burserus, Joachim, 35.
 Byggryn fra Kallundborg Len, 12.
 Bølle, Birgitte, 17, 43—44; Kirsten, 43.
- C**hristensen, Gabriel, 14.
 Christian III, 10, 11, 13.
 Christian, Prinds (Chr. IV), 20.
 Christianopol, 32.
 Christiern II, 9—10, 11.
 Christoffer, Hertug (1487), 2.
 Corvinus, see Ravn.
- D**aa, Dorthe Clausdatter, 33.
 Dragsholm, 23, 24, 25, 27, 47—48.
 Dronningborg, 29.
 Dybvad, Jørgen Christoff., 24.
 Døllefjelde Langet, 35.
- E**lfsborg, 40.
 Enggaard, 31.
 Eriksen, Steen, 14.

- F**aareveile, ved Dragsholm, 25.
 Finke, Jørgen, 14; Thomas, 25.
 Flamske Klæder, 43—44.
 Flemming, Sidsel, 3.
 Frederik I, 9.
 Friis, Birthe, 32; Christian, Kansler, 23; Johan, 10, 13.
 Froste Herred, 6, 7, 20.
 Fuglsang, 31.
 Fæveile, 49.
- G**aadske, Mogens, 9.
 Galmenager, 48.
 Gert af Masto, 38.
 Glimminge, 3, 4, 35.
 Glostrup By i Kallundborg Len, 8—9.
 Godske, see Gaadske.
 Greffuel, Christoffer, 30.
 Gregersen, Holger, 5, 6.
 Grubbe, Anna, 1; Ellen, 1; Jørgen, 34; Niels, 1.
 Grøben, Christoffer, 30.
 Gulland (A. 1492), 4.
 Gustav Adolf, 22.
 Gyldenstjerne, Christian, 21—22; Elisabeth, 20, 26—27; Henrik, 20; Jytte, 18—19, 27, 44, 46; Knud, 9, 10; Mogens, 14, 40—41; Preben, 17, 18—19, 27, 30, 44, 46.
 Günther af Schwartzburg, 14.
 Gørtinge By og Mølle, 5.
 Gøye, Christoffer, 17, 43—44; Eskil, 10; Margrethe, 33; Mogens, 30.
- H**almstad, 22; Herred, 5.
 Hamborg, 22.
 Hans, Konge, 4.
 Hardenberg, Anne, 43, 45; Mette, 27.
 Hardenberg, see Krenkerup.
 Harjager Herred, 20, 21.
 Hellerup Bro i Skaane, 21.
 Helsingør, 46.
 Hemmingsen, Niels, 19.
 Herfølge Kirke, 23, 26, 30.
 Herlufsholm, 19, 34, 35.
 Hie, Peder Pedersen, 25.
 Hindsgavl Slot, 31.
 Historiske Bøger og Dokumenter, 26—27.
 Hjelm Fang (ved Krenkerup), 34.
- Holmegaard, 18, 20, 44—45.
 Holmen (Skov ved Krenkerup), 48.
 Hvitfeld, Arild, 22.
- J**ensen, Jakob, Præst i Faareveile og paa Dragsholm, 25, 26; Poul, Forstander paa Herlufsholm, 36.
 Jershave, 13.
 Jerusalem, 28.
 Johan, Friherre af Roy i Frankrig, 38.
 Juel, Axel, til Villestrup, 13; Jens (A. 1617), 34.
 Jungshoved Len, 35.
 Jørgen Frederik af Ansbach, 20.
- K**allundborg, 1, 8 fg., 11, 14, 17; Kirke, 19.
 Kalmarkrigen, 29, 31, 35.
 Katzelløsse Len, 7.
 Kirker, i Aarhus Len, 23; i Halland, 15.
 Kjøbenhavn, 40—41, 45—46; Kbhvns Slot, 20, 23; Helliggeists Kirke, 19, 25, 30; Nikolai K., 15.
 Kjøge, 46.
 Knudsen, Ove (1514), 5.
 Knuthenborg, 19.
 Koldinghus, 11.
 Kolleryhed, 29.
 Kommissarier i Krigen, 14—15, 16.
 Kongsbak, 22.
 Krabbe, Gregers, 32, 33; Mette, 32; Niels, 32; Tage, 21, 22; Viveke, 32.
 Krenkerup, 33, 34, 35.
 Kronborg, 22, 47.
 Krummedige, Henrik, 5.
 Kruse, Enevold, 48.
 Køinge, 15.
- L**aholms Len og By, 5.
 Landgilde, 47.
 Landskrone Slot og Len, 20—21.
 Laugerøds Len, 21.
 Lauridsen, Hans (1559), 11.
 Laxmand, Poul, 11, 12.
 Leiel, Dankert, 35.
 Leipzigs Universitet, 29.
 Lister, 42.
 Litle, Joen, 2.
 Longomontan, Chr. Sørensen, 30.

- Lund, 12, 20, 22, 46; St. Peders Kloster, 11.
- Lunge, Elisabeth, 37; Maren, 3.
- Lykke, Jørgen, 14.
- Lykkeaa, 41.
- Lyndelse Kirke, 32.
- Lyskander, Claus Christoffersen, 3—4, 23—24, 26—27.
- M**adsen, Erik, til Birchinge (1553), 9.
- Malmø, 27, 46; Malmøhuus, 22.
- Malta, 28, 31.
- Marchmand, Karen, 2.
- Mariager, Joh. Joh., 36.
- Mariager Kloster, 22—23, 27, 31.
- Maribo Kloster, 19.
- Marsviin, Jørgen, 10.
- Mette, Priorinde i Boslø Kloster, 12.
- Mikkelsen, Hans, Biskop, 31.
- Mogenstrup, 5.
- Mortensen, Anders, Præst i Saxkj., 34, 48; Tøger Huas, 24.
- Mouritsen, Oluf, 43—44, 46.
- Munk, Ide, 8, 14, 41—42.
- N**affuel eller Nagel, Jørgen, 9, 11.
- Nielsen, Jakob, Præst ved Nikolai K. i Kbhvn., 15—16.
- Norge, 48.
- Nyborg, 11, 46.
- Nygaard, 42.
- Nykjøbing Len, 35.
- Næs (nu Trollenæs), 2.
- Nørlund, 13.
- O**dense, 11, 31.
- Onsø Herred, 20.
- Oxe, Mette, 11; Peder, 17, 19, 27, 44.
- P**adua, 28, 29, 31.
- Parsberg, Manderup, 22.
- Patronatsret, til Herfølge K., 23; til Skarholt K., 17.
- Podbusk, Claus, 21.
- Polen, 28.
- Præstø, 46.
- Q**vitsov, Henning, 13.
- R**adsted Fang, 34; Kirke, 33; 36, 48—49; Præstegaard, 34.
- Rantzov, Helvig, 49, 50; Johan, 10, 15; Jørgen, 40.
- Ravn, Vilhelm, 28.
- Reravius, Rasmus Hansen, 27.
- Resen, Hans Povelsen, 30, 36.
- Riberhuus, 32.
- Ringsløen, 12.
- Ringsted, 46.
- Rom, 28.
- Rosendal (i Sjælland), 8.
- Rosenkrands, Birgitte, 8; Corfitz, 24; Frants, 49, 50; Helle, 32; Holger (1617), 34; Inger, 45; Jørgen, 37; Mette, 8, 15—18, 27, 43 fg.; Oluf Nielsen, 8; Palle, 24, 26, 34, 35, 36, 37, 48—50.
- Rosensparre, Anne, D. af Torben Jensen d. y., 2; Anne, g. m. Axel Urne, 19; Birgitte (Bente eller Ellenei, Jens Torbensens D., 3—5; Birgitte Steens D., 16, 17, 18, 27, 43—44; Birgitte, Olufs D., 24, 26, 30, 31 fg.; Elisabeth, Olufs D., 26, 29, 30, 33 fg., 48, 49, 50; Gye, 2; Ib, 1; Ib Jensen, 1, 38; Ingeborg, 1, 2; Ingrid, 2; Jens Ibsen, 1; Jens Torbensen den ældre, 2, 3; Jens Torbensen den yngre, 5—7; Jens, f. og † 1558, 19; Karen (Anna?), 1, 2; Niels Jensen, 1; Oluf, 16, 17, 18, 19 fg., 44, 47—48, 30, 34; Steen, den ældre, 7 fg., 38—43; Steen, den yngre, 22, 24, 27 fg.; Torben Jensen den ældre, 1; Torben Jensen den yngre, 2.
- Roskilde Domkirke, 25.
- Roskildegård, 32.
- Rotfelt, Erik Nielsen, 2.
- Rud, Anna (1531) 7; Anna, Corfitz Ruds D., 31; Birgitte, g. m. Axel Urne, 19; Birgitte, Corfitz Ruds D., 32, 33; Corfitz, 26, 29, 30, 31; Elisabeth, 32, 33, 36; Erik, 31; Helvig, 32; Jørgen, 10; Mette, 32, 33; Otto, 31, 36; Peder, 9, 11.
- Rygaard i Fyen, 12.
- Rønneberg Herred, 20, 21.
- Rønneby, 14, 42.
- Rønnov, Eiler, 13; Joakim, 12—13; Margrethe, 6.

Sadolin, Hans Jørgensen, 19.
 Sandholt, 31.
 Sandholt Lyndelse, 31, 32.
 Sascerides, Gellius, 20.
 Saxstrup, Anna, 2, 3; Axel, 2, 3;
 Berete eller Birgitte, 2, 3.
 Seefeld, Jørgen, 26.
 Skaane, 46.
 Skarholt, 1, 3, 7, 12, 15, 20, 27, 41;
 Kirke, 7, 15, 16, 17.
 Skeel, Albert, 32; Anders, 35; Chri-
 sten, 32.
 Skifte efter Mette Rosenkrands, 44.
 Skjelskør, 10.
 Skotte, Jakob, 10.
 Skovgaard, Hans, 6.
 Skytt, Anders, 35.
 Slangerup, 46.
 Slotsloven, paa Kallundborg, 11; paa
 Kronborg, 22, 47.
 Sofie, Enkedronning, 34.
 Solbjerg, 2.
 Sparre, Aage, 6; Gabriel, 21—22.
 Steenbock, General, 34.
 Stigsen, see Thott.
 Strø Len i Skaane, 14, 17.
 Svarteraa, 15, 17.
 Svenske Rigsraader, 14.
 Sæbygaards Amt, 10.
 Søgaard (nu Søby Søgaard), 19.
 Sølvitzborg, 32.
 Sønderborg Slot, 9, 10.

Tapeter, 17, 43—44.
 Thidemand, Jørgen, 12.
 Thogerup, 46.
 Thott, Anders Stigsen, 2.

Torbensen, see Rosensparre.
 Totterupholm, 8, 18—19, 44, 46.
 Troldkvinde, 18.
 Trolle, Birgitte, 32; Niels, 32, 33.
 Trollenæs (i Skaane), 2.
 Tøimester, 14.

Ugerup, Arild, 10.
 Ulfeld, Christoffer, 13; Jakob, 31, 34.
 Ulfstand, Hak, 21, 22; Holger Hen-
 riksen, 3—4; Jens, 4—5; Niels Truid-
 sen, 14; Sidsel, 11, 12; Thale, 11, 12,
 22, 39.
 Urne, Axel, 19; Christoffer, 12—13;
 Lage, 22.

Valkendorf, Jørgen, 11.
 Vallby Kirke i Skaane, 4—5.
 Vallø, 8, 17—18, 20, 23, 29, 32, 44
 —45.
 Varberg, 29.
 Vemmetofte, 29.
 Venedig, 28.
 Venusinus, Jon Jakobsen, 23.
 Vesterstad Len, 21.
 Viborg, 46.
 Viffert, Axel, 12; Corfitz, 18.
 Vilhelm af Fayloch, 38; Vilhelm af
 Torum, 38.
 Vinther, Niels Kiildsen, 34.
 Vordingborg Kirke, 34, 36; Len, 35.
 Vraa, 2.
 Væ, 46.

Østerstad Len, 21.
 Østervesterstad Len, 21.

I alle Boglader faaes:

S a m l i n g e r

til Dansk

Bygnings- og Kunsthistorie,

udgivne

af

F. R. Friis.

Første og andet Hefte.

(Bidrag til **Rosenborg Slots** og Haves Historie; med et Kort over Haven fra 1649. — **Kjøbenhavns Slots** Inventarium 1638. — **Frederiksberg Slot.**)

Hvert Hefte af **Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie** udgjør 3 Ark og leveres for 40 β. Subskriptionen er bindende for 8 Hefter, der ville udgjøre et Bind, og hvortil vil blive leveret Titel, Indholdsfortegnelse og Register. Hvis Subskribenternes Antal maatte blive tilstrækkelig stort, ville Samlingerne blive forsynede med Afbildninger.

Tredie Hefte vil indeholde: **Frederiksberg Slot** (sluttet). — Fortsatte Bidrag til **Rosenborg Slots** og Haves Historie. — **Ibstrup**, nu **Jægersborg**.

101 KØBENHAVNS KOMMUNES
BIBLIOTEKER

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK